Муқәддәс Китап

Тәврат 28-қисим

«Һошия»

© Муқәддәс Китап 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Уйғурчә Муқәддәс тәрҗимиси»

Тәврат 28-қисим

«Һошия»

(Һошия пәйғәмбәрниң китави)

Кириш сөз

Пәйғәмбәр тоғрисида

Биз Һошия пәйғәмбәрниң атисиниң «Бәәри» екәнлигини билгинимиздин сирт, униң арқа көрүнүши тоғрилиқ һеч қандақ мәлуматқа егә әмәсмиз. У Исраилниң («шималий падишалиқ» яки «Әфраим» дәпму атилиду) шималий падишалиғида бешарәт бәргән. Униң бәргән бәзи бешарәтлири Йәһуда (җәнубий падишалиқ) тоғрилиқтур.

Йезилған вақит

Һошия Йәһуданиң төрт падишасини вә Исраилниң бир падишасини тилға алиду, у мошу падишаларниң дәвридә бешарәтләрни бәргән. Һошияниң биринчи оғли туғулғанда, у Исраилдики «Йәһу сулалиси»ниң ахирлишиши, йәни «Йәрәбоам (II)»ниң өлүми тоғрилиқ бешарәт бәргән. Шуңа билимизки, униң бешарәтлири шу падишаниң өлүмидин аз дегәндә бир жил илгири, йәни миладийәдин илгәрки 754-жили башланған. У аз дегәндиму йәнә 40 жилғичә, йәни миладийәдин илгәрки 715-жилиғичә давамлиқ бешарәт бәргән. Униң пәйғәмбәрлик хизмити Исраилниң шималий қәбилилириниң Асурийә империйәси тәрипидин сүргүн қилиниши, демәк Исраилниң әң ахирқи алтә падишалиғиниң қалаймиқан дәвригичә йәткән. Бирақ у падишалиқниң бу алтә падишасидин һеч қайсисиниң исмини тилға алғучилиғи йоқ дәп қариған болса керәк. У Амос, Микаһ һәм Йәшая пәйғәмбәр билән замандаш еди; Амосқа охшаш униң бешарәтлириму шималий падишалиққа қаритилған. Һошия пәйғәмбәр Амосниң бәзи сөзлирини нәқил кәлтүриду.

Тема

Бала вақтимизда чоңларниң дунияси бизгә бәк ғәлитә вә сирлиқ туюлатти. Һәммидә улар бәлгүлимиләрни бекитәтти — бу немидегән зор күч-һоқуқ-һә! Уларниң йәнә пул-дунияси бар (уларда чоқум пул бар дәп ойлайттуқ) — «Бу немидегән зор әркинлик-һә! Улар немишкә бу пулни ойнашқа хәҗлимәйдиғанду?!» дәп ойлаттуқ. Әгәр биздә шунчә күч-һоқуқ, шунчә кәң әркинлик болған болса, биз балилар немә ишларни қилаттуққин таң!

Биз чоң болғандин кейин, ишларниң һазир өзимизниң балилиримизға көрүнгәндәк унчә аддий болмайдиғанлиғини билимиз. «Күч-һоқуқ» сеһирлик бир әңгүштәр әмәс. Бирақ бизниң Худа тоғрилиқ болған ой-пикримиз балиларчә аддий болуши мүмкин — «Худа шунчә зор күч-һоқуққа егә, униңда халиғанчә ишлитәләйдиған шунчә байлиқ-

әркинлик барғу,... әгәр Худа дәрвәқә «һәммигә Қадир», шуниңдәк «һәммидин меһриван» болса, у немишкә рәзилликни дуниядин бирақла елип ташлимайду? Немишкә һәммә адәмни бирақла «дурус» қиливәтмәйду...?».

Һошия пәйғәмбәр бизгә бу мәсилиниң йәнә бир тәрипини — йәни, Худаниң тәрипини — бизгә ечип бериду. Худа Һошия арқилиқ бизгә бәхитсиз бир аилини тонуштуриду. Бу аилә пәқәт бәхитсиз болупла қалмай, бәлки еғир мәсилигә дуч кәлгән бир аилә — Худаниң Өз аилисидур. Худа Өзини мошу мәсилилик аилидики һеч ким сүрүштүрүшкә петиналмайдиған мустәбиткә, яки өзини интайин сөйидиған бала-җақилири бар бир атиға әмәс, бәлки аяли ташлап кәткән бир әргә, өз өйидә туруп яттәк болуп қалған, балилири тезла һалакәткә маңидиған бир атиға охшитиду.

Әнди мошундақ әһвалда Худаниң «һәммигә қадир» болушиниң вә униң қалтис тәдбирлириниң немә роли болсун? Бундақ аилидики мәсилигә «пассип чидаш» тоғра амал әмәс, буниңдин һеч нәтиҗә чиқмайду, әлвәттә. Бирақ зор күч-һоқуқини көрситидиған «зорлуқ» тактикиларму тоғра амал әмәс. Мошундақ қорқутушниң нәтиҗиси аялниң «дедәктәк» титриши, балиларниң дәһшәт-қорқунучтин бешини ичигә тиқивелиши болиду, халас. Мундақ қорқунуч ичидә турған никаһ вә аилә толиму муһәббәтсиз вә әһмийәтсиздур. Әр-аяллиқ вә ата-балилиқ мунасивәтләр мошундақ бузулған болса уни тезла әслигә кәлтүрүшкә амал йоқтур — һәтта «һәммигә қадир» үчүнму шундақтур. Ойлимиған йәрдин, Һошиядәк еғир-бесиқ бир пәйғәмбәргә Худа тосаттин мундақ дәйду: «**Барғин, паһишә аялни өз әмриңгә алғин**» — чүнки (қисқартип елинди) «Мән өзәм силәр Исраил билән вәдилишип әһдиләшкинимдә, Мәнму дәл шуниңға охшаш бир ишни қилған». Шуниң билән Худаниң бу дәрд-әләмлик ишлири Һошияда әйнән реаллиққа айландурулиду (1-бап, 2-айәт).

Биз ойлаймизки, Һошияниң көңлидә бу бечарә ала көңүл аял Гомәргә нисбәтән аллиқачан бирхил муһәббәт пәйда болған болса керәк (муһәббәт йоллири интайин сирлиқтур) бирақ Худа баштин башлап униңға Гомәрниң қандақ екәнлигини көрсәткән еди — шуңа Һошия чоқум дәсләптә бу никаһға нисбәтән: «Никаһимиз оңушлуқ болмайду» дәп ойлиған еди. Гомәр суюқ, алакөңүл бир аял, у һә дегәндила Һошияни ташлап кетиши мүмкин еди. Улар аилә қурушқа башлиди; у Һошиядин бир оғул туғди. Кейин йәнә икки бала туғулди — улар Һошияниң әмәс еди. Гомәр дәрвәқә уни ташлап кәтти, Һошияни рәсва қилди — бирақ узун өтмәй Гомәр өзиниму рәсва қилди; чүнки униң ашниси өзигә охшаш әрзимәс вә инсапсиз бир киши болуп чиқти. Узун өтмәй Гомәр униң бурнидин йетиләп маңидиған бир қули вә мәһбуси болуп қалди. Гомәр өйгә қайтишниму ойлимайтти; қайтиш имканийитиниму қәтъий йоқ, дәп ойлиған болуши мүмкин еди. Кейин уни издәп барғини йәнила униң ери Һошия болди; Һошия униң көңлини елип уни өйгә қайтишқа ишәндүрүши керәк болупла қалмай, у йәнә Гомәрни қуллуқтин сетивелиши керәк еди. Бу униң үчүн асан әмәс еди; у һәқниң бир қисмини пулда, бир қисмини таварда төлиди. Бу пәқәт бир «қайтурувелиш содиси» әмәс еди; чүнки Худа униңға: «**Барғин, йәнә ашниси тәрипидин сөйүлгән вә зинахор бир аялни сөйгин; Мән Пәрвәрдигарниң Исраилға (гәрчә улар ят илаһлар тәрипигә өтүп кәткән болсиму) көрсәткән сөйгүсидәк уни сөйгин**» (3:1)

Бундақ «үч булуңлуқ муһәббәт»ни һәл қилишта биз «күч-һоқуқ»ниң яки зорлуқниң аз ишлитилгәнлигини көримиз; чүнки «күч-һоқуқ»ниң өзи ялғуз һечнимини һәл

қилалмайду. Буниң орнида азап-оқубәт, иза-аһанәт, сәвир-тақәтлик күтүш, йүз туранә сөзлишиш, йелинип-ялвурушла ахирида бир-биригә қайтидин бағлинишни елип келиду. Худа инсанға әркинлик вә таллаш йолини тәғдим қилғандин кейин У Өзиму мошу әркинликни һеч қачан дәпсәндә қилип бақкан әмәс.

Мунасивәтләрни әслигә кәлтүрүшкиму бәдәл төләш керәк; әң еғир бәдәл пул әмәс, бәлки рәт қилишқа яки «кона зиддийәткә тегиш»тин чиққан хапилиққа тәвәккул қилиш, уқушмаслиқларни аста-аста йоқитиш, мунасивәтниң давамлишишиға вә техиму гүллинишигә ахирғичә бәл бағлаштин ибарәттур. «**Мән уни Өзәмгә бәнд қилимән ...Мән униң көңлигә сөзләймән...**» — дәйду Худа, вә: «**Мән сени әбәдил-әбәт Өзәмгә бағлаймән**» (2:14, 19). Һошия аялиға өзиниң башқилар билән биллә болмайдиғанлиғини, Гомәрниңму башқилар билән болмаслиғини ейтиду: — «**Мән униңға «Сән мән үчүн узун күнләр күтисән; сән паһишилик қилмайсән, сән башқа әрниңки болмайсән; мәнму сән үчүн охшашла күтимән» — дедим**» (3:2-3).

Мана бу алдинқи үч бапниң һекайиси вә китапниң биринчи қисми. Иккинчи қисми Һошия пәйғәмбәрниң һәр қайси йәрдә вә сорунда йәткүзгән бир қатар айрим-айрим хәвәр-бешарәтлиридин тәркип тапқан болуши мүмкин (йәнә он бир бап). Мошу йәрдә дегүмиз келидуки, Һошияниң никаһидики чоңқур азап вә дәрд-әләмлири униң көңлини Худадин кәлгән хәвәрләрни қобул қилишқа тәйярлиған. Шуниң билән у шу хәвәрләрдики күчлүк қизғинлиқ, өтүнүш, агаһландуруш вә чоңқур дәрдләрни авал чүшинишкә, андин йәткүзүшкә лайиқ қурал болуп чиқти. Пәйғәмбәрләр һәргиз «кәчлик хәвәр диктор»и яки Худаниң «микрофон»и әмәс. Худа өз хәлқигә көйүнидиған адәмләрни ишлитиду; улар ейтқан улар өзлириниң иш-һәрикәтлири уларниң йәткүзидиған Худаниң сөз-каламиниң көп тәрәпләрдә җисманий бир ипадиси болиду; демәк, улар өзлири шу сөз-калам билән «бир болиду».

Бу җәһәттин вә башқа көп җәһәтләрдин ейтқанда, Худаниң Тәвраттики пәйғәмбәрләрниң хизмәтлири арқилиқ көрсәткән ахирқи, шундақла әң улуқ мәхсити болса Мәсиһ Әйсаниң дунияға келишигә тәйярлиқ көрүштин ибарәт еди. Мәсиһ Әйсаниң Өзи «Худаниң Сөзи» «Калам» дәп атилиду. Демәк, Униң Өзи Худаниң бизгә йәткүзмәкчи болған хуш хәвиридур. Инҗилда: «**Калам инсан болди һәм арימизда маканлашти; вә биз Униң шан-шәривигә қаридуқ — у шан-шәрәп болса, Атиниң йенидин кәлгән, меһир-шәпқәт вә һәқиқәткә толған бирдин-бир йеганә Оғлиниңкидур**» — дәп хатириләнгән.

«Һошия пәйғәмбәр» китавиға қайтип кәлсәк, биз униң бешарәтлиридин шуни чүшинип житимизки, Худа, Худаниң Өз хәлқи Исраил вә Исраилниң көңлини аздурмақчи болған «Худаниң рәқиплири» (йәни һәр хил бутлар) арисидики мунасивәт аддий бир «үч бүҗәклик» мунасивәт әмәс, бәлки «көп тәрәплик» мунасивәттур; Исраилниң көңли көп тәрәпкә тартиду: —

(1) Һәр хил бутларға, болупму «Баал»ларға чоқунуш; (бу чоқунуш Худаға вапасизлиқ болуп, роһий җәһәттә паһишилик һесаплиниду);
(2) Чириклик; каһинларниң өз имтиязлирини өз мәнпәәтигә ишлитиши;
(3) Худаға таянмай, башқа бутпәрәс әлләр билән иттипақлишиш;
(4) Һәр хил зулум-зораванлиқ вә зинахорлуқ;

Буниңға қарита Худаниң инкаси: «Мәйли, улар қуруп кәтсун» дегән болса адил болатти. Бирақ У Исраил билән Муса арқилиқ әһдә түзгән еди; әр өз аялиға әһдә түзгәндәк, У уларға нисбәтән һәрдайим әһдисидә турғучи Худадур. У өтүниду, өкүниду, агаһландуриду, уларниң ишлириға зор күчи билән қол салиду, Өз һөкүмлирини көрситиду; биз көп қетимлап җаза елип келидиған ахирқи сөз һазир ейтилип болди, дәп ойлаймиз, андин Худа йәнила уларға рәһим-шәпқәт, товва қилиш пурситини тутуп туриду.

Өз җәмийитимиздә көрүлгән қалаймиқанчилиққа қарита тәдбир қоллиништа мундақ үч хил пикир еқими бар: Бири: — «Тәмкин болайли» «Биз арилашмисақчу, бу унсурлар өз бешини йәйду, өз палтиси билән өз путини чапиду». Йәнә бири: «Қаттиқ қоллуқ болмисақ болмайду — техиму чиң түзүм, техиму күчлүк тәрбийә, техиму қаттиқ җазалар керәк» — дәйду. Үчинчи бир еқим: «Рәһимдил болайли — биз йолдин чиққанларға мулайимлиқ, рәһимдиллиқ көрситишимиз керәк. Хәқләрниң виҗданиға сөз қилишимиз керәк» — дәйду. Бу тәдбирләрдин бири йәккә-йеганә ишлитилсә, һәргизму купайә қилмайду, шуниңдәк анархизм-һөкүмәтсизликкә, ички урушқа яки муштумзорлуққа чоң бир йочуқни қалдуриду. Қариғанда бу үч яки униңдинму көп тәдбирдин болған бир жуғурулмини ишқа селиш керәк; бу мурәккәп бир мәсилә үчүн мурәккәп бир хил амал һесаплиниду.

Худа Һошия арқилиқ Өзини «тәмкин» көрситиду: «**У Өзини тартип улардин жирақлашти**» (5:6), «**Әфраим бутларға чаплашти; униң билән һеч кимниң кари болмисун!**» (4:17), «**Улар шамал териған, әнди қара қуюнни ориду**» (8:7); У йәнә Өзини «қаттиқ қоллуқ» көрситиду: «**Мән Әфраимға ширдәк болимән**», «**У улар** (Исраил)**ниң қәбиһликлирини есигә кәлтүриду, уларниң гуналирини җазалайду**» (5:14, 9:9); шуниңдәк болупму Өзиниң «мулайим, рәһимдил»лиғини ипадиләйду: — «**Мән қандақму сени ташлап қойимән, и Әфраим?**», «**Мән уларни «арқиға чекинишлиридин» сақайтимән**» (8:11, 14:4). Демәк, Худаниң рәһимдил меһри-шәпқәтлирини көрситиш җәһәттә пәйғәмбәрләр арисидин Һошияниң алдида туридиғини йоқ. Һошия вә Гомәрниң ахирқи әһвали қандақ болди? У бу һекайиниң айиғини ейтмайду; Һошияниң көңүл бөлидиғини өзи тоғрилиқ әмәс, бәлки Худа тоғрилиқ хәвәрни бизгә йәткүзүштин ибарәт. Бирақ Худаниң Исраил билән болған мунасивити ахир берип (ахирқи бапта) Исраилниң чин дилидин товва қилип Өз йениға қайтиши билән ахирлашқандәк, Һошияниң Гомәр билән болған мунасивити охшашла бәхитлик ахирлашқан дәп үмүт қилишқа петиналаймиз. Биз «қошумчә сөз»имиздә йәнә Исраилниң келәчики үстидә азрақ тохтилимиз.

Исраиллар Худани вә Униң өтүнүшлирини өзидин нери қилиш үчүн техиму көп «диний» паалийәтлирини авутқан. У дайим: «**Биз техиму көп қурбанлиқларни елип келимиз**» дәп ойлайду. Худа улар тоғрисида: «**Улар қурбанлиқларға амрақ**» — дәйду. «**Улар қой падилири вә кала падилирини елип Пәрвәрдигарни издәшкә бариду**» — бирақ Уни издәп тепиш йоли у әмәс. Булар пәқәт нәрсиләрла, халас — Худа **адәмләрни** халайду — йәни чин көңлидин товва қилған, өзлирини Худаға беғишлиған, пүтүнләй вә мәңгү Өзиниңки болған адәмләрни халайду. Китапдики барлиқ қаттиқ тәнқитләр, кинайилик тәсвирләшләр, қорқунучлуқ бешарәтләр вә җиддий өтүнүшләр дәл мошу мәхсәтни көздә тутиду. Китап бу дәрд-әләмләрниң әң ахирқи мевиси билән ахирлишиду; Худаниң Исраил билән болған бу бәхитсиз никаһи, Һошияниңкидәк җиддийчилик вә асийлиқ

билән әмәс, бәлки арамхудалиқ, хатирҗәмлик, хошаллиқ билән толған бир никаһ болиду. Худаниң Исраил билән никаһ мунасивәтидики «зимистан қиш» өтүп, гүлләр бәрқ уруп чечәклигән баһар пәсли һаман йетип келиду. Худаниң Өзигә садиқ болған аяли Исраил ахирда Өз йенида туриду!

«Баал»лар тоғрилиқ

«Баал» тоғрилиқ азрақ чүшәндүрүп өтәйли. «Баал», «әр» (ерим) вә «ғоҗайин» дегән мәнада болуп, әслидә Худани тәсвирләшкә ишлитилидиған сөз еди. Қедимки вақитларда Исраиллардин исимлири «Баал» дегән сөзни өз ичигә елип қоюлған исимлар бар еди. Шу чағда бу сөз тоғра мәнада ишлитилгән еди. Бирақ Исраилниң әтрапидики әлләрниң көпинчиси бу сөзни өз бутлирини тәсвирләш үчүн ишләткән. Шуңа Исраил бутпәрәсликкә алдинип кәткәндә: «Мана, «Баал», йәни Худайимиз» дегән. Ят әлләр үчүн «Баал» мол һосулға вә маллириниң яхши нәсилләндүрүлүшигә капаләтчи болған. Уни бу ишларға убдан селиш үчүн улар униң қурбангаһиниң йенида мәхсус «Баал»ға атиған паһишә аяллар билән ятатти; «Баал» бу ишларни көргәндә «өз вәзиписини есигә елиш керәк еди». Униң үстигә «Баал» «тәләп қилған қурбанлиқлар» пәқәт қой-калила әмәс, йәнә инсанлар болатти. «Баал» адәттә мозай яки буқа шәклидә ясилатти.

Тәрҗимимиздә биз Тәвратшунасларниң тәтқиқатлиридин, болупму Йәһуди алим «Доктор Арнолд Фрухтенбаум», америкилик алим «Профессор Давут Хуббард» вә әнгилйәлик алим «Дерик Киднер»ларниң әсәрлиридин пайдиландуқ. Мәзкур «кириш сөз»дә биз Киднер әпәндимниң «кириш сөз»идин көп сөзләрни нәқил кәлтүрдуқ.

Мәзмун: —

1-3-баплар: Мәсилиләргә толған бир аилә
4-14-баплар: Һошия пәйғәмбәр Исраилға йәткүзгән бир нәччә хәвәр-бешарәтләр.

••••••••

Һошия

1-қисим
Һошия пәйғәмбәрниң паһишә бир аялни өз әмригә елиши

1 [1] Пәрвәрдигарниң калами — Уззия, Йотам, Аһаз вә Һәзәкиялар Йәһудаға, Йоашниң
оғли Йәробоам Исраилға падиша болған вақитларда, калам Бәәриниң оғли Һошияға
кәлди; [2] Пәрвәрдигарниң Һошия арқилиқ кәлгән сөзиниң башлиниши —
Пәрвәрдигар Һошияға: «Барғин, паһишиликкә берилгән бир аялни әмриңгә алғин, паһишиликтин болған балиларни өз қолуңға алғин; чүнки зимин Пәрвәрдигардин ваз кечип паһишиликкә пүтүнләй берилди» деди. [3] Шуниң билән у берип Диблаимниң қизи Гомәрни әмригә алди; аял униңдин һамилдар болуп бир оғул туғди.

[4] Пәрвәрдигар униңға: «Униң исмини «Йизрәәл» дәп қойғин; чүнки йәнә азғина вақит өткәндә, Мән «Йизрәәл»ниң қениниң интиқамини Йәһуниң җәмәти үстигә қойимән вә Исраил җәмәтиниң падишалиғиға хатимә беримән. [5] Вә шу күнидә әмәлгә ашурулидуки, Мән Исраилниң оқясини Йизрәәл җилғисида сундириветимән».

[6] Гомәр йәнә һамилдар болуп, қиз туғди. Пәрвәрдигар Һошияға: «Униң исмини «Ло-руһамаһ» дәп қойғин; чүнки Мән Исраил җәмәтигә иккинчи рәһим қилмаймән, уларни қәтъий кәчүрүм қилмаймән; [7] Бирақ Йәһуда җәмәтигә рәһим қилимән вә уларниң Худаси болған Пәрвәрдигар арқилиқ уларни қутқузимән; уларни оқясиз, қиличсиз, җәңсиз, атларсиз вә атлиқ әскәрсиз қутқузимән» — деди.

1:1 **«Йоашниң оғли Йәробоам Исраилға падиша болған вақитларда...»** — «Исраил» бу китапта адәттә Исраилниң «шималий падишалиғи»ни көрситиду. Һошияниң бешарәтлириниң көпинчиси «шималий падишалиқ» тоғрилиқтур. Бәзи вақитларда «Исраил» толуқ он икки қәбилә *(җүмлидин Йәһуда)*ни ичигә алиду. Мундақ әһвалда биз буни күчимизниң баричә изаһлап қойимиз.

–Бу китапта Исраилниң Йәробоамдин кейинки падишалири тилға елинмиған. Пәйғәмбәр бәлким уларни тилға алғучилиғи йоқ дәп қариған болуши мүмкин.

1:2 **«Барғин, паһишиликкә берилгән бир аялни әмриңгә алғин, паһишиликтин болған балиларни өз қолуңға алғин»** — балилар техи туғулмиған еди. Бирақ униң кейин туғулған үч балисидин иккиси Гомәрниң паһишилигидин болған.

1:4 **«Униң исмини «Йизрәәл» дәп қойғин»** — «Йизрәәл» «Худа териған» яки «Худаниң териғини» дегән мәнада, вә йәнә «Худа тарқитиду» дегән мәнада.

–Исраилниң шималий тәрипидики «Йизрәәл» дегән җилғида дәһшәтлик бир қирғинчилиқ болған. Йәһу исимлиқ бир сәрдар Исраилниң шу вақиттики падишаси Йәһорамни вә ордидикиләрни, җүмлидин рәзил ханиш Йәзәбәлни өлтүрүвәтти. Бу ишлар Худаниң Йәһорам үстигә болған җазаси болғини билән, Йәһу учиға чиққан қанхор адәм болуп, Худа униңға тапшурған җазалиқ вәзиписидин һалқип нурғун гунасиз адәмләрниму өлтүрүвәтти. Гәрчә бу иш 100 жил илгири болған болсиму, Исраил униң гуналиғини етирап қилип бақмиған *(Тәврат, «Падишалар» 9-10-бап)*. «Йизрәәл» җилғиси Гидеон һаким болған вақтида Исраилниң шанлиқ бир ғәлибисиниң соруни еди *(«һак.» 6-7-бап)*, бу җай Йәһуниң вақтида қирғин соруни болған, кәлгүсидә Исраилниң чоң мәғлубийитиниң соруни болиду.

1:5 **«Мән Исраилниң оқясини Йизрәәл җилғисида сундириветимән»** — Асурийә империйәси миладийәдин илгәрки 733-жили Исраилниң шималий районлириға бесип кирип, Йизрәәл җилғисини ишғал қилип, барлиқ шималлиқларни, җүмлидин Гилеад вә Галилийәликләрни әсиргә чүширип елип кәтти. Шу вақиәләр билән Исраилниң һәрбий күчи *(«оқяси»)* сундуруветилди.

1:6 **«Гомәр йәнә һамилдар болуп, қиз туғди. Пәрвәрдигар Һошияға: «Униң исмини «Ло-руһамаһ» дәп қойғин»... деди** — «Ло-руһамаһ» «рәһим қилинмиған *(қиз)*» дегән мәнада.

–«Гомәр йәнә һамилдар болуп, қиз туғди». Бу айәттә 3-айәттикигә охшаш «униңдин ... туғди» дегән бир ибарә болмиғачқа «Ло-руһамаһ» Һошияниң өз балиси әмәс еди.

1:7 **«Бирақ Йәһуда җәмәтигә рәһим қилимән вә уларниң Худаси болған Пәрвәрдигар арқилиқ уларни қутқузимән; уларни оқясиз, қиличсиз, җәңсиз, атларсиз вә атлиқ әскәрсиз қутқузимән»** — бу бешарәт бәлким Асурийә империйәсиниң қошуниниң Йәһудаға таҗавуз қилидиғанлиғи вә шундақ болсиму Пәрвәрдигарниң

[8] Гомәр Ло-руһамаһни әмчәктин айриғандин кейин йәнә һамилдар болуп оғул туғди;
[9] Рәб: «Униң исмини: «Ло-амми» дәп қойғин; чүнки силәр Мениң хәлқим әмәс вә Мән
силәргә Пәрвәрдигар болмаймән» деди.

Һошия Исраилниң ахирқи замандики бәхити тоғрилиқ бешарәт бериду

[10] — Бирақ Исраилниң балилириниң сани деңиздики қумдәк болуп, уни өлчигили яки санаиғили болмайду; «Силәр мениң хәлқим әмәссиләр» дейилгән җайда шу әмәлгә ашурулидуки, уларға: «Силәр тирик Тәңриниң оғуллири!» — дейилиду.
[11] Исраил балилири вә Йәһуда балилири биргә жиғилиду, өзлиригә бирла башни тикләйду вә турған зиминдин чиқиду; чүнки «Йизрәәлниң күни» улуқдур! Ака-укилириңларға «Амми! (Мениң хәлқим!)» вә сиңиллириңларға «Руһамаһ! (рәһим қилинған!)» — дәңлар!

Исраилға қилинған тәрбийилик жаза — Худаниң сөзиниң давами

2 [1-2] — Анаңларға дәвайимни йәткүзүп, униң билән дәвалишиңлар; чүнки у Мениң аялим әмәс вә Мән униң ери әмәс; у паһишилик турқини чирайидин, зинахорлуқ һаләтлирини көксиниң арисидин яқатсун!

[3] Болмиса, Мән уни қип-яланғач қилип қойимән, туғулған күнидикидәк анидин туғма қилип қойимән;
Мән уни худди чөл-баяванға охшаш қилимән,
Уни бир қағҗирақ йәргә айландуримән,
Уни уссузлуқ билән өлтүримән;
[4] Униң балилириға рәһим қилмаймән,
Чүнки улар паһишиликләрдин төрәлгән балилардур.
[5] Чүнки уларниң аниси паһишилик қилған,
Уларни қарнида көтәргүчи номуссизлиқ қилған;
Чүнки у: «Мән маңа нан вә сүйүмни, жуң вә канапимни, зәйтун мейим вә ичимлик-шараплиримни тәминлигүчи ашнилиримға интилип уларни қоғлишимән» — деди.
[6] — Шуңа мана, Мән йолуңни тикән-жиғанлиқлар билән читлап қоршивалимән,

---

Пәриштисиниң вастиси билән Асурийәни *(дәрвәқә һеч җаң болмайла)* йоқитидиғанлиғини көрситиду *(миладийәдин илгәрки 702-жили)*. Бу айәтниң қизиқ бир йери шуки, Пәрвәрдигар «Пәрвәрдигар арқилиқ» бу ишни қилиду. Демәк «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»ниң Өзини Худа дейишкә болиду. Башқа йәрдә сөһбәтләшкинимиздәк, ишинимизки «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» дәл Худаниң «Калами» Әйса Мәсиһниң Өзидур *(«Йәш.» 36-38-бапларни көрүң)*. Мәзкур бешарәтниң бир нәтижиси бәлким Исраилда турған бәзи ихласмән кишиләр Йәһуда зиминиға өтүп, олтирақлашқан болса керәк.

1:9 **«Рәб: «Униң исмини: «Ло-амми» дәп қойғин»... деди»** — «Ло-амми» «Мениң хәлқим әмәс» дегән мәнада. Бу исим Гомәрниң балисиниң башқа әрдин болғанлиғини билдүриду, шуниңдәк Худа алдида Исраилниң әһвалини көрситиду. «Мән улар үчүн Пәрвәрдигар болмаймән» *(яки «Мән силәр үчүн болмаймән» яки «Мән силәр үчүн «Әзәлдин Бар Болғучи» болмаймән»)* дегән ибарә, Худаниң Муса пәйғәмбәргә тапшурған Өз намини, йәни «Яһвәһ» *(«Мән Өзәмдурмән»)*ни көздә тутиду. Демәк, «Мән силәрдин хәвәр алидиған Худайиңлар болмаймән».

1:10 Яр. 32:11; Рим. 9:25, 26

1:11 **«турған зимин»** — Исраиллар сүргүн қилинған зимин болса керәк. **«турған зиминдин чиқиду»** — яки «турған зиминда яшиниду». Бирақ «чиқиш»ни мундақ текстләрдә ишлитиш адәттә «Худа Исраилға вәдә қилған зиминға қайтиш»ни билдүриду. **«Йизрәәлниң күни»** — бу күнниң немә екәнлиги 2:14-23-айәттә көрүниду. Бу айәт үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.

1:11 Йәш. 11:13; Йәр. 3:18; Әз. 37:16, 22; Әф. 2:14, 15, 16

2:1-2 **«анаңларға дәвайимни йәткүзүп, униң билән дәвалишиңлар; чүнки у мениң аялим әмәс вә мән униң ери әмәс; у паһишилик турқини чирайидин, зинахорлуқ һаләтлирини көксиниң арисидин яқатсун!»** — демисәкму бу сөзләр һәм пәйғәмбәрниң өз балилириға һәмдә Худаниң өз хәлқигә ейтқанлиридур. Төвәндики сөзләр *(14-3)* асасән Худаниң Исраилға болған сөзлири — Бирақ бәзилири пәйғәмбәрниң өз әһвалиға мас келиду.

2:5 **«ичимлик-шараплиримни тәминлигүчи ашнилиримға интилип уларни қоғлишимән»** — «ашнилирим» Исраил чоқунған һәр хил бутларни, болупму «Баал»ларни көрситиду. Надан Исраил аш-таам вә нәрсә-керәкләрни Худа әмәс, бәлки бу бутлар тәминләйду, дәп қарайтти.

Исраилниң әтрапини там билән тосимән, у чиғир йоллирини тапалмайдиған болиду.
7 Шуниң билән у ашнилирини қоғлайду, бирақ уларға йетишәлмәйду;
Уларни издәйду, тапалмайду;
Шуңлашқа у: «Мән берип биринчи еримни тепип, униң йениға қайтимән; чүнки әһва-
лим бүгүнкидин яхши еди» — дәйду.
8 — У зираәтләрни, йеңи шарап вә зәйтун мейини тәминлигүчиниң Мән екәнлигимни,
Өзлири «Баал» бутларни ясашқа ишләткән күмүч-алтунни көп қилғучиниң Мән екән-
лигимни зади билмиди.
9 Шуңа Мән қайтип келимән, униңдики зираәтлиримни өз вақтида,
Йеңи шараплиримни өз пәслидә елип кетимән,
Өзәмдики уларниң яланачлиғини йепишқа керәклик жуң-канаплиримни бәрмәй қай-
туруп кетимән;
10 Һазир Мән униң номуссизлиғини ашнилириниң көз алдида ашкарилаймән,
Һеч ким уни қолумдин қутқузалмайду.
11 Шундақ қилип униң тамашәлириға хатимә беримән;
Униң һейтлириға! Униң «йеңи ай»лириға!
Униң «шабат»лириға! Қисқиси, униң барлиқ «җамаәт ибадәт сорун»лириға хатимә бе-
римән!
12 Вә Мән униң үзүм таллирини вә әнҗир дәрәқлирини вәйран қилимән;
У буларни: «Булар болса ашнилирим маңа бәргән иш һәққилиримдур!» дегән еди;
Мән буларни җаңгалға айландуримән, явайи һайванлар уларни йәп кетиду.
13 Мән униң бешиға «Баал»ларниң күнлирини чүширимән;
Чүнки у шу күнлиридә уларға исриқ салатти,
У өзини үзүклири вә зибу-зиннәтлири билән пәрдазлап,
Ашнилирини қоғлишип, Мени унтуди — дәйду Пәрвәрдигар.

Худа ахир берип йәнила Исраилни муһәббити арқилиқ өзиниңки қилиду — «Йизрәәлниң күни»

14 Шуңа мана, Мән униң көңлини алимән,
Уни далаға елип келимән, көңлигә сөзләймән.
15 Шундақ қилип Мән униңға шу йәрдә үзүмзарлирини қайтуримән,
«Ақор җилғиси»ни «үмүт ишиги» қилип беримән;
Андин у шу йәрдә яшлиқ күнлиридикидәк,
Мисир земинидин чиққан күнидәк күй-нахша ейтиду.

2:9 **«Шуңа мән қайтип келимән, униңдики зираәтлиримни ... елип кетимән, Өзәмдики ... жуң-канаплиримни бәрмәй қайтуруп кетимән»** — Исраиллар Худаниң йениға «қайтиши» керәк. Һазир әксичә Худа уларниң йениға җазалашқа қайтиду.

2:10 **«Һазир мән униң номуссизлиғини ашнилириниң көз алдида ашкарилаймән»** — мошу «ашнилири» дегән сөзниң мәнаси һазир сәл кеңәйтилди. Исраил Худаниң қоғдишиға ишәнмәй, һәр қайси бутпәрәс дөләтләргә тайинип улар билән иттипақдаш болмақчи. Бирақ Худа Өзигә қилған бу вапасизлиқни һәммә адәмниң көзи алдида ашкарилайду.

2:11 **«Хатимә беримән; униң һейтлириға! Униң «йеңи ай»лириға!...»** — «йеңи ай»ниң биринчи күни һейт күни һесаплинатти. «Шабат» күни, йәни шәнбә күни, дәм елиш күни еди.

2:12 Зәб. 79:13-14; Йәш. 5:5

2:13 **«мән униң бешиға «Баал»ларниң күнлирини чүширимән»** — демәк, Худа Исраилниң «Баал»ларға чоқунған күнлириниң тегишлик җазасини уларниң бешиға чүшириду.

2:14 **«Шуңа мана, мән униң көңлини алимән, уни далаға елип келимән, көңлигә сөзләймән»** — «шуңа» дегән бу сөз адәмни толиму һәйран қилиду, әлвәттә. Худаниң шапаити дайим дегидәк шундақ.

2:15 **«Шундақ қилип Мән униңға шу йәрдә үзүмзарлирини қайтуримән, «Ақор җилғиси»ни «үмүт ишиги» қилип беримән; андин у шу йәрдә яшлиқ күнлиридикидәк, ... күй-нахша ейтиду»** — бу айәттики бәзи сөзләрниң шәрһи:
—

[16] Вә шу күни әмәлгә ашурулидуки, — дәйду Пәрвәрдигар —«Сән Мени «ерим» дәп чақирисән,
Иккинчи Мени «Баал»им демәйсән.
[17] Чүнки Мән «Баал»ларниң намлирини сениң ағзиңдин елип ташлаймән,
Улар бу нами билән иккинчи һеч қандақ әсләнмәйду.
[18] Шуниң билән Мән улар үчүн даладики һайванлар, асмандики учар-қанатлар вә йәр йүзидики өмүлигүчиләр билән әһдә түзимән; Мән оқя, қилич вә җәңни сундуруп зиминдин елип ташлаймән; хәлқимни аман-есән ятқузимән.
[19] Шундақ қилип Мән сени әбәдил-әбәт Өзәмгә бағлаймән; һәққанийлиқта, меһир-муһәббәттә, рәһим-шәпқәтләрдә сени Өзәмгә бағлаймән;
[20] Садақәтликтә сени Өзәмгә бағлаймән, шуниң билән сән Пәрвәрдигарни билип йетисән.
[21] Вә шу күнидә әмәлгә ашурулидуки, «Мән аңлаймән» — дәйду Пәрвәрдигар, — «Мән асманларниң тәливини аңлаймән, булар йәр-зиминниң тәливини аңлайду;
[22] Йәр-зимин зираәтләрниң, йеңи шарап вә зәйтун мейиниң тәливини аңлайду; вә булар «Йизрәәл»ниң тәливини аңлайду!
[23] Вә Мән Өзәм үчүн уни зиминда териймән; Мән «Ло-руһамаһ»ға рәһим қилимән; Мән «Ло-амми»ға: «Мениң хәлқим!» дәймән; вә улар Мени: «Мениң Худайим!» — дәйду.

Һошия өзигә вапасизлиқ қилип өзидин айрилған аялини қайтуруп әкилиду

3 [1] Вә Пәрвәрдигар маңа: — Йәнә барғин, ашниси тәрипидин сөйүлгән, зинахор бир аялни сөйгин; гәрчә Исраиллар ят илаһлар тәрипигә еғип кәткән, «кишмиш пошкал»ларни сөйгән болсиму, Мән Пәрвәрдигар уларға көрсәткән сөйгүмдәк сән уни сөйгин, — деди.
[2] (шуңа мән он бәш күмүч тәңгә, бир хомир буғдай вә йерим хомир

–*(1)* «Ақор җилғиси» — Әслидә Исраил Пәләстинни ишғал қилиш үчүн җәң қиливатқан күнләрдә, «Ақан» *(яки Ахор, мәнаси «аварә»)* исимлиқ бир киши Худаниң көрсәтмисигә итаәт қилмиғачқа, пүткүл Исраил җәңдә мәғлуп болди. Йәшуа пәйғәмбәрниң вастиси билән Ақанниң гунайи ениқланғандин кейин, Исраил Ақанни чалма-кесәк қилип өлтүрүвәтти. Андин Исраил дүшмәндин қутқузулди. «Ақанниң өлүми уларни қутқузған» дегили болиду. Шуңа мәзкур айәтниң мәнаси, бәлким бириси уларниң гуналирини көтириши билән, улар қутқузулидиған болиду *(«Йә.» 7-бапни көрүң)*.
–*(2)* «яшлиқ күнлири» — бәлким Исраилниң «йеңи бир әл» туғулғандәк, Мисирдин чиққан вақтини көрситиду.
–*(3)* «нахша ейтиду» йәнә «*(Маңа)* җавап бериду» дегәннимму билдүриду.
2:16 **«Сән Мени «ерим» дәп чақирисән, иккинчи Мени «Баал»им демәйсән»** — «кириш сөз»дә ейтқинимиздәк, «Баал» дегән сөзниң бир мәнаси «егәм» яки «ерим».
2:17 **«Мән «Баал»ларниң намлирини сениң ағзиңдин елип ташлаймән»** — ибраний тилида «Мән «Баал»ларниң намлирини униң *(йәни, Исраилниң)* ағзидин елип ташлаймән».
2:18 Аюп 5:23; Йәш. 11:6; Әз. 14:21; 34:25
2:19 **«Мән сени ... Өзәмгә бағлаймән»** — бу сөз адәттә қизни өзигә әмригә елишини билдүриду.
2:20 **«һәққанийлиқта, меһир-муһәббәттә, рәһим-шәпқәтләрдә.... садақәтликтә сени Өзәмгә бағлаймән»** — дегән сөзләр Худаниң қилидиғанлирини сүпәтләйду, әлвәттә. Бирақ ишинимизки, бу сөзләр йәнә кәлгүсидики **Исраилниң** Худаниң муһәббитигә болған инкасиниму билдүриду. Исраил шу күни йәнә вапасиз болмайду. Бу чоң бир өзгириш, чоң бир мөҗизидур!
2:20 Йәр. 31:33, 34
2:22 **«...булар «Йизрәәл»ниң тәливини аңлайду!»** — «Йизрәәл» дегән исим «Исраил» дегән исим билән тәләппуз җәһәттә охшишип кетиду, мошу йәрдә Исраилни көрситиду. Бирақ Һошияниң биринчи оғли «Йизрәәл»ниң анисиниң вапасизлиғидин туғулуп *(2:4ни көрүң)* андин шу сәвәвидин атисидин айрилғинидәк, Исраил «анисиниң вапасизлиғи» билән Худасидин айрилған болуп, һазир Худаси билән әпләштүрүлгән болиду.
2:23 **«Мән Өзәм үчүн уни зиминда териймән»** — есимиздә барки, «Йизрәәл» «Худаниң териғини» дегән мәнада. Худаниң Исраил *(Йизрәәл)*ға болған мәхсити, деханниң **өзи үчүн** уруқни зиминға териғиниға охшаш әмәлгә ашурулиду. Демәк, ахирқи заманда, Исраил характерида, меҗәзидә, қилғанлирида Худаниң көңлидикидәк болиду. Худа шу йол билән Исраилда Өзини улуқлайду.
2:23 Һош. 2:1; Рим. 9:26; 1Пет. 2:10
3:1 **«кишмиш пошкаллирини сөйидиған»** — бу кинайилик гәп. Улар бәлким бу пошкалларни һәр хил бутларға атап йегән болуши мүмкин. Улар бутпәрәслик йолида шу кишмишләрни йегәчкә һәқиқий «диндарлар» болуп қалди — гәрчә Пәрвәрдигарниң сөйгүсиниң объекти Исраил болған болсиму, лекин Исраилниң сөйүш объекти наһайити бир хил пошкал болған еди, халас.

арпиға уни өзәмгә қайтурувалдим; [3] Мән униңға: «Сән мән үчүн узун күнләр күтисән;
сән паһишилик қилмайсән, сән башқа әрниңки болмайсән; мәнму сән үчүн охшашла
сени күтимән» — дедим).

[4] — «Чүнки Исраиллар узун күнләр падишасиз, шаһзадисиз, қурбанлиқсиз, «түврүк»сиз,
«әфод»сиз вә һеч өй бутлирисиз күтүп туриду. [5] Вә кейинрәк, Исраил балилири қайтип
келиду вә Пәрвәрдигар болған Худасини һәм Давут падишасини издәйду; күнләрниң
ахирида улар тәвринип әйминип Пәрвәрдигарниң йениға, шундақла Униң меһриван-
лиғиға қарап келиду».

2-қисим:
Һошияниң айрим-айрим хәвәрлири — «И Исраил, Мән қандақму силәрни ташлап қойимән?!»

Йорутулмиған бир хәлиқ

4 [1] Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и Исраил балилири; чүнки Пәрвәрдигарниң
зиминда туруватқанлар билән қилидиған дәваси бар; чүнки зиминда һеч һәқиқәт,
һеч меһриванлиқ, Худани һеч билиш-тонуш йоқтур; [2] Қарғаш-тиллаш, ялғанчилиқ,
қатиллиқ, оғрилиқ, зинахорлуқ — булар зиминда ямрап кәтти; қан үстигә қан төкүлиду.
[3] Мана шу сәвәптин зимин матәм тутиду, униңда туруватқанларниң һәммиси жүдәп
кетиду; улар даладики һайванлар һәм асмандики учар-қанатлар билән биллә жүдәп
кетиду; бәрһәқ, деңиздики белиқларму йәп кетилиду.
[4] Әнди һеч ким дәва қилишмисун, һеч ким әйипләшмисун; чүнки Мениң дәвайим дәл
сән билән, и каһин! [5] Сән күндүздә путлишип жиқилисән; пәйғәмбәрму сән билән кечи-
дә тәң путлишип жиқилиду; вә Мән анаңни һалак қилимән.

3:2 **«...жигирмә күрә буғдай вә он күрә арпа»** — «бир хомир» 300 литр, йәни 20 күрә, «йерим хомир» 150 литр, йәни 10 күрә. **«мән ... уни өзәмгә қайтурувалдим»** — қариғанда Гомәр қуллуқ һалитигә чүшүп қалған, базарда *(бәлким балилири билән)* сетилидиған һалға кәлгән. Һошия үчүн уни сетивелиш сәл қийинрақ көрүниду; униң баһасиға йетиш үчүн пулға қошуп йәнә уни-буни елип келиш керәк еди.

3:3 **«Сән мән үчүн узун күнләр күтисән»** — демисәкму буниң мәнаси, Һошия уни һәр қандақ мунасивәттин айрип ялғуз турмушқа қалдуриду. Бирақ у өзи униңдин башқа һеч қандақ бир аялға йеқинлашмай, уни күтиду.

3:3 Қан. 21:11

3:4 **«Исраиллар узун күнләр падишасиз, шаһзадисиз, қурбанлиқсиз, «түврүк»сиз, «әфод»сиз вә һеч өй бутлирисиз күтүп туриду»** — бу айәттә тилға елинған бәзи нәрсиләр яки ишлар *(падиша, шаһзадә, қурбанлиқ, әфод)* әслидә маһийити яхши, бәзиләр пүтүнләй яхши әмәс. Бу бешарәттин қариғанда, Худа Исраил үчүн сәллимаза йеңи бир башлинишни бекиткән. «Түврүк» бәлким бутпәрәсликкә аит болған нәрсини көрситиду. «Әфод» — Худа Муса пәйғәмбәргә чүшәргән қанун бойичә, баш каһин кийдиған бир алаһидә калтә чапан болуп, униң ичидики икки таш арқилиқ Худадин йол сориғили болатти. «Тәбирләр»ниму көрүң.

3:4 Һош. 10:3

3:5 **«кейинрәк, Исраил балилири қайтип келиду вә Пәрвәрдигар болған Худасини һәм Давут падишасини издәйду»** — «Һошия» дегән китапта «Исраил» адәттә «шималий падишалиқ»ни көрситиду. Улар бурунла Худа әсли бекиткән Давутниң ханданлиғиға тәвә падишалиқтин айрилип кәткән еди. Шуңа ахирқи заманларда уларниң «Давутни издиши» үчүн һәр қандақ тәкәббурлуқни ташлиши керәк болиду. Униң үстигә бу бешарәт ахирқи заманларда падиша Давутниң оғли Мәсиһ Әйсаниң Исраилни қутқузидиғанлиғиниму көрсәтсә керәк.

3:5 Йәш. 2:2; Йәр. 30:9; Әз. 34:23; 37:22; Мик. 4:1

4:1 Мик. 6:2

4:2 **«қан үстигә қан төкүлиду»** — яки өлтүрүш вақиәлири наһайити көп екәнлигини яки *(бәзи алимларниң пикричә)* халиғанчә адәмләрни тутувелип уларни бутларға «инсан қурбанлиқ»и қилидиғанлиғини көрситиду.

4:4 **«Мениң дәвайим дәл сән билән, и каһин!»** — башқа бирхил тәржимиси: «Хәлқиң каһин билән дәвалашқандәк болди».
–Лекин бизниңчә 4-айәттики сөзләр каһинға қарита етилиду; бизниң тәржимимиз 5-айәттики сөзләргә интайин мас келиду, дәп қараймиз. Ибраний тилини чүшиниш сәл тәс.

4:5 **«пәйғәмбәрму сән билән кечидә тәң путлишип жиқилиду»** — «пәйғәмбәр» сахта пәйғәмбәрни яки *(бутпәрәслик яки ялақчилиқ қатарлиқ сәвәпләр билән)* өз мәнпәитигә сетилип кәткән пәйғәмбәрни көрситиду.

6 Мениң хәлқим билимсизликтин һалак қилинди; вә сәнму билимни чәткә қаққан екән-
сән, Мәнму сени чәткә қақимәнки, сән Маңа йәнә һеч каһин болмайсән; Худайиңниң қа-
нун-көрсәтмисини унтуғанлиғиң түпәйлидин, Мәнму сениң балилириңни унтуймән.
7 Улар көпәйгәнсери, Маңа қарши көп гуна садир қилди; Мән уларниң шан-шәривини
шәрмәндичиликкә айландуруветимән.
8 Улар хәлқимниң гунайини йәйдиған болғачқа,
Уларниң жени хәлқимниң қәбиһлигигә интизар болиду.
9 Вә хәлқим қандақ болса, каһинларму шундақ болиду; Мән каһинларниң тутқан йолли-
рини өз үстигә чүширимән, өз қилмишлирини бешиға қайтуримән.
10 Улар йәйду, бирақ тоймайду,
Улар паһишилик қилиду, бирақ һеч көпәймәйду;
Чүнки улар Пәрвәрдигарни тиңшашни ташлап кәтти,
11 Өзлирини паһишилик, шарап вә йеңи шарапқа беғишлиди;
Бу ишлар адәмниң әқил-зеһнини булап кетиду.
12 Хәлқим өз тайиғидин йол-йоруқ сорайду,
Уларниң һасиси уларға йол көрситәрмиш!
Чүнки паһишиликниң роһи уларни аздуриду,
Улар Худасиниң һимайиси астидин паһишиликкә чиқип,
13 Тағ чоққилирида қурбанлиқ қилиду,
Дөң-егизликләрдә, шундақла сайиси яхши болғачқа дуб вә терәк вә қарияғачлар асти-
диму исриқ салиду;
Шуңа қизлириңлар паһишилик, келинлириңларму зинахорлуқ қилиду.
14 Мән қизлириңларни паһишиликлири үчүн,
Яки келинлириңларни зинахорлуқлири үчүн жазалимаймән;
Чүнки атилири өзлириму паһишиләр билән сиртқа чиқиду,

4:6 **«Мениң хәлқим билимсизликтин һалак қилинди; вә сәнму билимни чәткә қаққан екәнсән, Мәнму сени чәткә қақимән...»** — бу айәттики «билим» шүбһисизки, Худани билиш дегәнликтур.
4:7 **«Улар көпәйгәнсери... Мән уларниң шан-шәривини шәрмәндичиликкә айландуруветимән»** — «улар» каһинларни яки *(6-айәттә ейтилған)* «каһинларниң балилири»ни көрситиду. **«Мән уларниң шан-шәривини шәрмәндичиликкә айландуруветимән»** — «каһин болуш» наһайити шәрәплик иш, әлвәттә. Уларниң шәрәплик вәзипилири хәлиққә Худаниң қанун-көрсәтмилирини үгитишни өз ичигә алиду. Бирақ буниң орнида улар өзи «Худаниң қанун-көрсәтмилирини унтуған» *(6-айәт)*.
4:8 **«Улар хәлқимниң гунайини йәйдиған болғачқа...»** — Тәврат дәвридә бириси гуна садир қилған болса, ундақта у «гуна қурбанлиғи»ни *(гунайини тиләйдиған қурбанлиқ)*ни сунуши керәк еди. Каһинларниң бундақ қурбанлиқларниң гөшидин мәлум бир қисимни йейиш имтиязи бар еди. Шуңа улар һазир: — «Хәлиқ көпрәк гуна қилса, йәйдиғинимизму көп болиду!» дәп ойлиған охшайду.
4:9 **«Хәлқим қандақ болса, каһинларму шундақ болиду»** — демәк, хәлқим жазайимни тартқан екән, сән каһинму буниңдин халий болмайсән; алаһидә имтиязлириң сени қутқузмайду, әксичә тартидиған жазайиң техиму еғир болиду.
4:9 Йәш. 24:2
4:10 **«Улар паһишилик қилиду, бирақ һеч көпәймәйду»** — бу интайин кинайилик гәп. Демәк, Исраил «паһишә болуп» *(бутларға чоқунған болуп)*, көп «паһишивазлар» *(бутлар)* билән биллә болған болсиму, һеч қандақ пайда көрмигән. Башқа хил тәрҗимиси: «Улар паһишилик қилиду, лекин һеч параванлашмайду».
4:10 Мик. 6:14
4:12 **«Хәлқим өз тайиғидин йол-йоруқ сорайду, уларниң һасиси уларға йол көрситәрмиш!»** — улар «тайиғи», «һасиси»ни палчилиқ, рәмчилик үчүн ишлитиду. **«Чүнки паһишиликниң роһи уларни аздуриду, улар Худасиниң һимайиси астидин паһишиликкә чиқип,...»** — «кириш сөз»имиздә тилға елинғандәк, «паһишилик» бутпәрәслик вә паһишиликниң өзини өз ичигә алиду. «Баал» қатарлиқларға чоқунуш паалийәтлири һәр хил паһишиликни өз ичигә алған. Исраил Худаға садиқ болған аялдәк әмәс, бәлки вапасиз паһишә аялдәк болған.
4:12 Һош. 5:4
4:13 **«...Дөң-егизликләрдә, шундақла сайиси яхши болғачқа дуб вә терәк вә қарияғачлар астидиму исриқ салиду»** — улар Худаниң һимайиси астидин чиқип, наһайити бир дәрәқ астида бир буттин һимайә соримақта. **«*силәрниң* қизлириңлар паһишилик, келинлириңларму зинахорлуқ қилиду»** — «*(силәрниң)* қизлириңлар... келинлириңларму» — Худа «силәр» дегән сөз билән бәлким йәнә каһинларға сөз қилиду.
4:13 Йәш. 1:29; 57:7; Әз. 20:28

«Бутхана паһишә»лири билән биллә қурбанлиқ қилиду;
Шуниң билән йорутулмиған бир хәлиқ жиқитилиду.
15 Сән, и Исраил, паһишилик қилишиң билән,
Йәһуда гунаға четилип қалмисун!
Нә Гилгалға кәлмәңлар, нә «Бәйт-Авән»гә чиқмаңлар,
Нә «Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм қилмаңлар.
16 Чүнки тәрса бир қисир инәктәк, Исраил тәрсалиқ қилиду; Пәрвәрдигар қандақму
пахланни баққандәк, уларни кәң бир яйлақта озуқландурсун?
17 Әфраим бутларға чаплашти;
Униң билән һеч кимниң кари болмисун!
18 Уларниң шараби түгиши биләнла,
Улар өзлирини паһишиликкә беғишлайду;
Уларниң есилзадилири номуссизлиққа әсәбийләрчә мәптун болди.
19 Бир шамал-роһ уларни қанатлири ичигә оривалди,
Улар қурбанлиқлири түпәйлидин иза-аһанәткә қалиду.

Әфраимниң әһвали чатақ, Йәһуданиңму әһвали чатақ!

5 1 Буни аңлаңлар, и каһинлар,
Тиңшаңлар, и Исраил жәмәти,
Қулақ селиңлар, и падишаниң жәмәти;
Чүнки бу һөкүм силәргә бекитилгән;
Чүнки силәр Мизпаһ шәһиридә бир қилтақ,
Табор теғида йейилған бир тор болғансиләр.
2 Асий адәмләрму қирғин-чапқунға чөкүп кәтти;
Бирақ Мән уларниң һәммисини жазалиғучи болимән.
3 Әфраимни билимән, Исраил мәндин йошурун әмәс;
Чүнки и Әфраим, сән һазир паһишилик қилдиң,

4:14 **«Мән қизлириңларни паһишиликлири үчүн, яки келинлириңларни зинахорлуқлири үчүн жазалимаймән; чүнки атилири өзлириму паһишиләр билән сиртқа чиқиду...»** — диққәт қилишқа әрзийдуки, Худа бу қиз-келинләрни әйиплимәйду; Худаниң алдида, мәсъулийәт уларниң атилири *(бәлким каһинлар)*ниң зиммисидидур.
4:15 **«Сән, и Исраил, паһишилик қилишиң билән, Йәһуда гунаға четилип қалмисун! Нә Гилгалға кәлмәңлар, нә «Бәйт-Авән»гә чиқмаңлар, нә «Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм қилмаңлар»** — бу сөзләр бәлким Йәһудаға қаритип ейтилиши мүмкин. «Гилгал» вә «Бәйт-Авән» Исраил зиминидики «йерим бутпәрәс» тавапгаһлар еди. Амос пәйғәмбәр аллиқачан Исраил вә Йәһудани бу тавапгаһларға бармаслиқ, бу йәрләргә четишлиқ гуналарни қилмаслиқ, жүмлидин Пәрвәрдигарниң намини бекар-беһудә ишләтмәслик керәк, дәп агаһландурған еди *(«Ам.» 4:4, 5:5, 8:14)*. Һошия униң агаһлирини тәкрарлайду. У йәнә Амос пәйғәмбәргә әгишип, Исраилларниң «Бәйт-Әл» *(Худаниң өйи)*дә өткүзгән бутпәрәслигини әйипләп, шу йәрни «Бәйт-Авән» *(«йоқ бир нәрсә»ниң өйи)* дәп атайду.
4:16 **«Пәрвәрдигар қандақму пахланни баққандәк, уларни кәң бир яйлақта озуқландурсун?»** — башқа бирхил тәрҗимә: «Әнди Пәрвәрдигар һазир уларни пахланни баққандәк кәң бир яйлақта озуқландуриду!». Бу иккинчи хил тәрҗимисиниң мәнаси тоғра болса униң мәнаси: «Пәрвәрдигар Исраилни уларни сүргүн қилдуриду» дегәнлик болиду.
4:17 **«Әфраим бутларға чаплашти; униң билән һеч кимниң кари болмисун!»** — «Әфраим» Исраил *(шималий падишалиқ)*ниң он қәбилисидин әң чоңи, у бәзидә Исраил *(йәни, он қәбилә)*ниң өзигә вәкил болиду.
4:19 **«бир шамал-роһ уларни қанатлири ичигә оривалди,...»** — ибраний тилида «шамал» вә «роһ» бир сөз. Бу жүмлиниң мәнаси бәлким улар паһишилик-бутпәрәслик бир пасиқ роһ *(жин)* тәрипидин пүтүнләй аздурулуп кетилди.
5:1 **«Силәр Мизпаһ шәһиридә бир қилтақ, Табор теғида йейилған бир тор болғансиләр»** — немишкә «Мизпаһ» вә «Табор» дейилиду? Исраил әслидә бу жайларда Худаниң көп илтипатлириға вә мәдитигә еришкән. Бу бешарәттин қариғанда, бу икки жай һазир әксичә бутпәрәслик яки бирхил адаләтсизлик жүргүзүлгән жайлар болуп қалди.
5:2 **«Асий адәмләрму қирғин-чапқунға чөкүп кәтти; ...»** — бу айәттики «қирғин-чапқун» дегән сөз бәзи алимларниң пикричә балиларни қурбанлиқ қилишни өз ичигә алиду. Бундақ ишлар Қанаандики әлләрниң бутпәрәслигидә көп көрүләтти. Башқа хил тәрҗимиләрму бар.

Исраил булғанғандур.
[4] Уларниң қилмишлири уларни Худасиниң йениға қайтишиға қоймайду;
Чүнки паһишиликниң роһи улар арисидидур,
Улар Пәрвәрдигарни һеч билмәйду.
[5] Исраилниң тәкәббурлуғи өзигә қарши гувалиқ бәрмәктә;
Исраил вә Әфраим өз қәбиһлиги билән жиқилип кетиду;
Йәһудаму улар билән тәң жиқилиду.
[6] Улар қой падилири вә кала падилирини елип Пәрвәрдигарни издәшкә бариду;
Бирақ улар Уни тапалмайду; чүнки У Өзини тартип улардин жирақлашти.
[7] Улар Пәрвәрдигарға асийлиқ қилди,
Чүнки улар балиларни һарамдин туғдурған;
Әнди «йеңи ай» уларни несивилири билән йәп кетиду.
[8] Гибеаһта сүнайни,
Рамаһда канайни челиңлар;
Бәйт-авәндә агаһ сигналини аңлитиңлар;
Кәйниңдә! Қара, и Бинямин!
[9] Әфраим әйиплинидиған күнидә вәйранә болиду;
Мана, Исраил қәбилилири арисида бекитилгән ишни аян қилдим!
[10] Йәһуданиң әмирлири пасил ташларни йөткигүчигә охшаштур;
Мән улар үстигә ғәзивимни судәк төкүветимән.
[11] Әфраим хорланған, җазайимда езилгән,
Чүнки у өз бешимчилиқ қилип «паскинилиқ»ни қоғлап жүрди.
[12] Шуңа Мән Әфраимға күйә қурути,
Йәһуда җәмәтигә чириткүч болимән.
[13] Әнди Әфраим өзиниң кесилини,
Йәһуда өз ярисини көргәндә,
Әфраим Асурийәликни издәп барди,
«Җедәлхор падишасиға тәливини йоллиди;
Бирақ у һәм силәрни сақайталмайтти,

5:3 **«и Әфраим, сән ... паһишилик қилдиң»** — Әфраимниң Пәрвәрдигардин ваз кечип бутларға бағлиниши «роһий паһишилик»кә баравәрдур.
5:4 Һош. 4:12
5:5 Һош. 7:10
5:6 **«қой, кала падилирини елиш»** — көп қурбанлиқларни қилишни мәхсити қилиду, әлвәттә.
5:7 **«йеңи ай»** — һейт яки «йеңи башлиниш» болиду. Шу вақиттин башлап уларниң аман-есәнлиги вә мустәқиллиғиға хатимә берилиду, шу вақит кәлгәндә уларға булаң-талаң қилчиларниң йоли ечилиду, демәкчи. Бу вақиәниң тәпсилатиниң қандақ болидиғанлиғини пәқәт пәрәзла қилалаймиз. Төвәндә, 8-15-айәтләрдә алдин-ала ейтилған таҗавузчилиқ «йеңи ай»да башлинармекин?
5:8 **«Гибеаһта сүнайни, Рамаһда канайни челиңлар; Бәйт-Авәндә агаһ сигналини аңлитиңлар; кәйниңдә! Қара, и Бинямин!»** — Бинямин он икки қәбилиниң бири, Йәһудаға бекинди болған, «Исраил», йәни «шималий падишалиқ»ниң җәнубий чегарисида. Бу бешарәттә икки имканийәт бар: — *(1)* Йәһуда өзи Исраилға таҗавуз қилиду, андин Исраил билән Йәһуда бир-бири билән соқушиду; нәтиҗидә Исраил Асурийәдин ярдәм сорайду *(13-айәт) (10-айәттә Йәһуданиң һөкүмранларниң җаһангирлиги, аҗизларни бозәк қилип експлитатсийә қиливатқанлиғи көрситилиду)*; *(2)* бешарәт Асурийә империйәсиниң таҗавуз қилидиғанлиғини көрситиду *(миладийәдин илгәрки 733-жили улар Исраилниң шималий қәблилирини елип кәтти: 722-жили пүткүл Исраилни ишғал қилди: 702-жили Йәһудаға таҗавуз қилди)*.
–Биз иккинчи имканийәткә майилмиз. Исраилниң җәнубий чегарисиға туташқан бу шәһәрләр қистаққа елинидиған болса *(һуҗум шималдин кәлгән әһвалда)*, ундақта Исраилниң қалған җайлири немидегән қийбилидиған болиду! Исраил Асурийәдин ярдәм соричандин кейин *(шундақла Асурийәгә пул бәргәндин кейин!)*, улар тәрипидин вәйран қилинған.
5:11 **«Әфраим... өз бешимчилиқ қилип «паскинилиқ»ни қоғлап жүрди»** — «паскинилиқ» бәлким бирхил бутни көрситиду.

һәм яраңларниму давалиялмайтти.
14 Чүнки Мән Әфраимға ширдәк,
Йәһуда җәмәтигә асландәк болимән; Мән, йәни Мәнки, уларни титма-титма қиливетип, кетип қалимән;
Уларни елип кетимән, қутқузалайдиған һеч ким чиқмайду;
15 Мән кетимән, улар гунайини тонуп йетип, йүзүмни издимигичә өз җайимға қайтип туримән;
Бешиға күн чүшкәндә улар Мени интилип издәйду.

Исраилниң йүзәки җавави

6 1 «Келиңлар, Пәрвәрдигарниң йениға қайтайли;
Чүнки У титма-титма қиливәтти, бирақ сақайтиду;
Урувәтти, бирақ бизни теңип қойиду.
2 У икки күндин кейин бизни җанландуриду;
Үчинчи күни У бизни тирилдуриду,
Биз Униң йүзи алдида һаят яшаймиз!
3 Вә биз Уни билидиған болимиз!
Биз Пәрвәрдигарни тонуш һәм билиш үчүн интилип қоғлаймиз!
Униң бизни қутқузушқа чиқиши таң сәһәрниң болушидәк муқәррәр;
У йенимизға ямғурдәк, йәр-зиминни суғиридиған «кейинки ямғур»дәк чүшүп келиду!».

Худаниң дад-пәряди

4 И Әфраим, сени қандақ қилсам болар?
И Йәһуда, сени қандақ қилсам болар?
Чүнки яхшилиғиңлар сәһәрдики бир парчә булуттәк,
Тездин йоқап кетидиған шәбнәмдәктур.
5 Шуңа Мән пәйғәмбәрләр арқилиқ уларни чепиваткән;
Ағзимдики сөзләр билән уларни өлтүрүвәткәнмән;
Мениң һөкүмүм таң нуридәк чиқиду.
6 Чүнки Мән қурбанлиқлардин әмәс, бәлки меһир-муһәббәттин,

5:13 **«Әфраим Асурийәликни издәп барди, «җедәлхор падишасиға тәливини йоллиди»** — Асурийәликләр өз падишасиға бәргән унванни, йәни «Улуқ Падиша» дегәнниң имласини Һошия қәстән өзгәртип, уни кинайә билән «Җедәлхор Падиша» *(ибраний тилида «Ярәб падиша»)* дәп атайду. Әмәлийәттә Асурийә падишалири дәл мошу характерда болған, у башқа әлләр билән соқушушқа һәр қандақ банә-сәвәпләрни чиқарғучи еди.
6:3 **«У йенимизға ямғурдәк, йәр-зиминни суғиридиған «кейинки ямғур»дәк чүшүп келиду!»** — «кейинки ямғур» болса Қанаанда *(Пәләстиндә)* 3- яки 4-айда яғиду, у әтиязлиқ зираәтләрниң пишишида һалқилиқ ролини ойнайду. Бу ямғурлар болмиса һосул болмайду. **«Биз Уни билидиған болимиз!... У ... «кейинки ямғур»дәк чүшүп келиду!»** — алимларниң бу үч айәт *(1-3)* үстидә үч хил пикри бар: — *(1)* бу Исраилниң ахирқи заманда товва қилидиған дуаси *(чүнки Исраиллар Һошияниң дәвридә товва қилған әмәс)*; *(2)* бу Һошия пәйғәмбәрниң: «Пәрвәрдигарниң йениға қайтайли» дегән дәвити; *(3)* бу Исраилниң шу чағдики йүзәки бир инкаси, халас. Сөзләр чирайлиқ болсиму Худа уни йүзәки дәп қарайду *(4-айәтни көрүң)*. Шуңа биз үчинчи имканийәткә қайилмиз. Чүнки бу сөзләрдә өз гунайини етирап қилидиған конкрет гәп кәмчил. Әгәр дуада товва қилидиған сөзләр бар болған болса интайин яхши бир дуа болатти; 14-бапта һәқиқий товва қилидиған дуа тепилиду.
6:5 **«Мән пәйғәмбәрләр арқилиқ уларни чепиваткән...»** — Худа пәйғәмбәрлири арқилиқ нурғун қетим Исраилға җазасини елип баридиған һөкүмлирини уқтурған еди; демәк, у дәрһал җазалирини әвәтмәйду, бәлки авал пәйғәмбәрлири арқилиқ агаһландуруп, товва қилиш пурситини бериду; пәқәт товва қилмиса җазасини чүшириду. Җазалар чүшкәндә Исраиллар «чепиветилгән, ...өлтүрүветилгән» еди. Җуқирида *(3-айәттә)* Исраил сахтипәзлик билән «Худаниң бизни қутқузушқа чиқиши ... таң сәһәрниң болушидәк муқәррәр» дегән еди, бирақ һазир Худа: «**Мениң һөкүмлирим** таң нуридәк чиқиду» дәйду.

Көйдүрмә қурбанлиқлардин көрә, Худани тонуш һәм билиштин хурсәнлик тапимән.
7 Бирақ улар Адәм атидәк әһдигә итаәтсизлик қилған;
Улар мана шу йол билән Маңа асийлиқ қилған.
8 Гилеад болса қәбиһлик қилғучиларниң шәһири;
У қан билән боялған.
9 Қарақчилар адәмни пайлиғандәк,
Каһинлар топи Шәкәмгә баридиған йолда қатиллиқ қилмақта;
Бәрһәқ, улар ипласлиқ қилмақта.
10 Исраил җәмәтидә жиркиничлик бир ишни көрдүм;
Әфраимниң паһишилиги шу йәрдә тепилиду,
Исраил булғанди.
11 Йәнә саңиму, и Йәһуда, териған гуналириңниң һосули бекитилгәндур!

7 1 Мән Өз хәлқимниң асаритини бузуп ташлап, азатлиққа ериштүрәй дегәндә,
Мән Исраилни сақайтай дегәндә,
Әнди Әфраимниң қәбиһлиги, Самарийәниң рәзиллигиму ашкарилиниду;
Чүнки улар алдамчилиқ қилиду;
Оғрилар болса бөсүп кириватиду,
Қарақчилар топи сиртта булаңчилиқ қиливатиду.
2 Улар көңлидә Мениң уларниң барлиқ рәзилликлирини есимдә тутқанлиғимни ойлимайду;
Һазир уларниң қилмишлири өзлирини қиставатиду;
Бу ишлар көз алдимдидур.

Ордидики сүйқәстләр

3 Улар падишани рәзилликлири билән,
Әмирләрни ялған гәплири билән хурсән қилиду;
4 Уларниң һәммиси зинахорлар;
Улар навай от салған тонурдәк;
Навай хемирни жуғуруп, хемир болғичә униң отини йәнә улғайтмайду;
5 Падишаһимиз тәбрикләнгән күнидә, әмирләр шарапниң кәйпи билән өзлирини зәипләштүрди;
Падиша болса мазақ қилғучилар билән қол елишишқа интилди!
6 Чүнки улар көңлини тонурдәк қизитип сүйқәст пүкүп қойған еди;

6:6 **«Мән қурбанлиқлардин әмәс, бәлки меһир-муһәббәттин, көйдүрмә қурбанлиқлардин көрә, Худани тонуш һәм билиштин хурсәнлик тапимән»** — Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ қурбанлиқларни тәләп қилған. Бирақ кейинки көп пәйғәмбәрләр арқилиқ, булар Мениң ахирқи мәхситим әмәс, бәлки: *(1)* Өз хәлқимниң маңа қаратқан чиң көңлидики ибадәт вә муһәббитини издәймән *(шундақ ишлар пәқәт Мәсиһниң ниҗати вә Муқәддәс Роһ арқилиқ әмәлгә ашурулиду, әлвәттә)*; *(2)* қурбанлиқлар сунулғанда, әгәр ихласмәнлик вә муһәббәт болмиса, ундақта уларни қилмиғиниңлар түзүк, дәп уқтурған.
6:6 Мат. 9:13; 12:7
6:7 Һош. 8:1
7:4 **«Уларниң һәммиси зинахорлар; улар навай от салған тонурдәк...»** — «улар» бәлким каһинлар *(улар жуқуридики айәтләрниң асасий объекти)*. Әслидә каһинлар «муқәддәс қанун»ни билгини үчүн, падишаниң ордисида муһим роли болуши керәк еди. Әксичә улар падишани өлтүрүшни қәстләйду. **«Улар навай от салған тонурдәк; навай хемирни жуғуруп, хемир болғичә униң отини йәнә улғайтмайду»** — навай хемирни болдуруш үчүн сәл иссиқ өтсун дәп тонурниң йениға қойиду, бирақ шу вақитларда тонурниң отини улғайтмайду.
7:5 **«Падиша болса мазақ қилғучилар билән қол елишишқа интилди!»** — «мазақ қилғучилар» йәнә каһинлар *(вә сахта пәйғәмбәрләр?)* болуши мүмкин. Әслидә падишани қоғдиши керәк болған әмирләр мәс болғанда, падиша өзини қәст қилмақчи болған «мазақ қилғучилар» билән «қол тутушуп», һеч билмәйла хәтәрлик әһвалға чүшиду.

Кечичә уларниң ғазиви чоғлинип туриду;
Сәһәрдила у янған оттәк ялқунлап кетиду.
7 Уларниң һәммиси тонурдәк қизиқтур, улар өз сорақчилирини йәп кетиду;
Уларниң барлиқ падишалири жиқилди —
Улардин һеч ким мени нида қилип чақирмайду!

Худаниң тәрбийисини қобул қилмайдиған бир хәлиқ

8 Әфраим ят қовмлар билән арилишип кәтти;
У «өрүлмигән бир қотурмач»дәктур.
9 Ят адәмләр униң күчини йәп кәтти, бирақ у һеч сәзмәйду;
Бәрһәқ, бешиниң у йәр-бу йеридә ақ чачлар көрүниду, бирақ у һеч билмәйду;
10 Шуниң билән Исраилниң тәкәббурлуғи өзигә қарши гува бериду;
Улар Пәрвәрдигар Худасиниң йениға қайтмайду;
Яки шундақ ишлар бешиға чүшкән болсиму, йәнила Уни издимәйду.
11 Әфраим һеч әқли йоқ надан бир пахтәктәк;
Мисирға қарап сайрайду, Асурийәни издәп бариду;
12 Улар барғанда, уларниң үстигә торумни ташлаймән;
Худди асмандики учар-қанатларни торға чүшәргәндәк уларни чүширимән;
Бу хәвәр уларниң җамаитигә йетиши биләнла, уларни җазалаймән.
13 Уларға вай! Чүнки улар Мәндин жирақлишип тенип кәтти!
Улар һалак болсун! Чүнки улар Маңа вапасизлиқ қилди!
Мән уларни қутқузуп һөрлүккә чиқирай дегәндә,
Улар Мән тоғрилиқ ялған гәп қилиду!
14 Улар орнида йетип налә қилғанда,
Маңа көңлидә һеч нида қилмиди;

7:6 **«Кечичә уларниң ғазиви чоғлинип туриду»** — башқа бирхил тәрҗимиси «уларниң «навийи» болса кечичә ухлайду». **«.... Улар көңлини тонурдәк қизитип сүйқәст пүкүп қойған еди; ... сәһәрдила у янған оттәк ялқунлап кетиду»** — 4-6-айәтләрдики иш бәлким: *(1)* падиша ордисида мәлум бир тәбрикләш паалийитини орунлаштурди. *(2)* әмирлири мәс болуп кәтти. *(3)* падишани қәстлигән каһинлар кечичә пурсәт күтүп жүрди. *(4)* әтигәндә уларниң падишасиа болған нәприти тонурдики ялқунлиған оттәк партлиди вә улар падишани өлтүрүвәтти.
7:7 **«Улардин һеч ким мени нида қилип чақирмайду!»** — «улардин» — бәлким падишалардин.
–Мәзкур бешарәтләрниң Исраилниң әң ахирқи падишалиридин қайсисини көрситидиғанлиғиға бир немә демәк тәс. Исраил падишалиғиниң ахирқи жиллирида алтә падиша тәхткә олтарған. Алтисидин төрт падиша қәстлинип өлтүрүлгән. Бу вақиәләр Тәврат, «2пад.» 15-17-бапларда баян қилинған. Һалқилиқ нуқтилар шуки: *(1)* каһинлар интайин рәзил; зинахор, қатиллар еди. *(2)* аз дегәндиму бир падиша улар тәрипидин қәстлинип өлтүрүлгән; *(3)* әмирләр интайин бихуд адәмләр, падишаниң бехәтәрлигини һеч ойлимайтти; *(4)* падишаларниң һеч қайсиси Худаға таянмиди *(шуңлашқа «жиқилди»)*. *(5)* каһинлар көп «сотчилар»ниму қәстләп өлтүрди *(7-айәт)*.
7:8 **«Әфраим ят қовмлар билән арилишип кәтти»** — «Әфраим»ниң мәзкур китапта Исраилниң орнида яки Исраилға вәкил қилип көп ишлитилишиниң сәвәви, бәлким бу вақитта Исраилниң шималий қәбилилири Асурийә тәрипидин аллиқачан елип кетилгән; Әфраим қәбилиси ялғуз қалған еди. **У «өрүлмигән бир қотурмачдәк»тур»** — демәк, бир тәрипи көйүк, бир тәрипи пишмиған. Исраил бәлким башқа қовмлар биләр көп арилишип, бир тәрипи бутпәрәсләргә охшаш болуп қалған, «көйүп кәткән»; бирақ улар Худа тәрәптә һеч пишмиған, уларниң Худа билән болған мунасивити йоқ дейәрлик.
7:8 Зәб. 105:35
7:9 **«Ят адәмләр униң күчини йәп кәтти»** — «униң күчи» бәлким Исраилниң ирадиси, иман-етиқадини көрситиду. Улар бутпәрәс хәлиқ билән көп арилишип етиқади аҗизлашқан. Башқа алимларниң пикричә, «күч» уларниң әмгигиниң мевисини көрситиду.
7:10 Һош. 5:5
7:11 **«Әфраим... Мисирға қарап сайрайду, Асурийәни издәп бариду»** — Исраил толиму тутуруқсиз болуп, Худаниң сөзигә һеч ишәнмәй, бирдәм Мисирдин, бирдәм Асурийәдин ярдәм сорайду. Әмәлийәттә иккила тәрәп Исраилға сатқунлуқ қилиду.
7:12 **«Бу хәвәр уларниң җамаитигә йетиши биләнла, уларни җазалаймән»** — айәтниң ахирқи бу қисминиң башқа икки тәрҗимиси: «уларниң җамаити аңлиғандәк, уларни җазалаймән» яки «улар топлиниватиду» дәп аңлиғинимдила, уларни җазалаймән». Йәнә башқа тәрҗимилириму учриши мүмкин. Ибраний тилини чүшиниш тәс.

Уларниң җамаәткә жиғилиши пәқәт аш вә йеңи шарап үчүндур, халас;
Улар Мәндин чәтләп кәтти.
15 Бәрһәқ, Мән әсли уларни тәрбийилигәнмән,
Уларниң биләклирини чиниқтуруп күчәйткүзгән едим;
Бирақ улар Маңа қарши яманлиқ қәстләватиду.
16 Улар бурулди — бирақ бурулуши Һәммидин Алий Болғучиға қайтиш үчүн әмәс;
Улар алдамчи бир оқяға охшаш.
Уларниң әмирлири өзлириниң ғалҗиранә тил-аһанәтлири вәҗидин қиличлиниду;
Бу иш Мисир зиминида уларни мәсқиригә қалдуриду.

«Улар шамал терийду, қара қуюнни ориду!»

8 1 Канайни ағзиңға салғин!
Пәрвәрдигарниң өйи үстидә бир қорултаз айлинип жүриду!
Чүнки улар Мениң әһдәмни бузған,
Тәврат-қанунумға итаәтсизлик қилған.
2 Улар Маңа: «И Худайим, биз Исраил хәлқи Сени тонуймиз!» дәп вақирайду.
3 Исраил яхшилиқ-меһриванлиқни ташливәткән;
Шуңа дүшмән уни қоғлайду.
4 Улар өзлири падишаларни тиклигән, бирақ Мән арқилиқ әмәс;
Улар бәзиләрни әмир қилған, бирақ униңдин хәвирим йоқ;
Улар өз жениға замин болуш үчүн,
Өзлиригә бутларни күмүч-алтунлиридин ясиған.
5 И Самарийә, сениң мозийиң сени ташливәтти!
Мениң ғәзивим уларға қозғалди;
Улар қачанғичә паклиқтин жирақ туриду?
6 Шу нәрсә Исраилдин чиққанғу —
Уни бир һүнәрвән ясиған, халас; у Худа әмәс;
Самарийәниң мозийи дәрвәқә парә-парә чеқиветилиду!
7 Чүнки улар шамал териди, шуңа қара қуюнни ориду!
Уларниң шатисида һеч башақлар йоқ, у һеч аш бәрмәйду;
Һәтта аш бәргән болсиму, ят адәмләр уни жутувалған болатти.

7:14 **«Уларниң җамаәткә жиғилиши пәқәт аш вә йеңи шарап үчүндур, халас»** — демәк, уларниң һейтлири Худа үчүн әмәс, пәқәт өз тамашилири үчүн өткүзүлиду.
–Башқа бирхил тәрҗимиси: «Улар аш вә йеңи шарап тиләп *(бутлирини ишәндүрүш үчүн)* өз әтлирини тилиду».
7:16 **«Улар бурулди — бирақ бурулуши Һәммидин Алий Болғучиға қайтиш үчүн әмәс; улар алдамчи бир оқяға охшаш»** — «алдамчи оқя» түп-түз атмайду, оқлар һәрдайим бурулуп кетиду, әлвәттә. Айәтниң биринчи қисминиң башқа хил тәрҗимилири бар.
7:16 Зәб. 77:57
8:1 **«Пәрвәрдигарниң өйи үстидә бир қорултаз айлинип жүриду!»** — қорултаз пәқәт өлүкләргә яки «өләй дәп қалған» җаниварларға қизиқиду, әлвәттә *(башқа хил тәрҗимилиридә «бүркүт» дейилиду)*.
8:1 Қан. 28:49; Һош. 6:7
8:3 **«Исраил яхшилиқ-меһриванлиқни ташливәткән»** — бу икки бислиқ сөз; улар өзлири яхшилиқ қилиштин қол үзгән вә шуниң билән тәң, Худаниң яхшилиғидин мәһрум болған.
8:4 **«Улар өзлири падишаларни тиклигән, бирақ мән арқилиқ әмәс»** — «униңдин хәвирим йоқ» — демәк, бу иш Маңа ят болди, Мән уни етирап қилмидим.
8:5 **«И Самарийә, сениң мозийиң сени ташливәтти!»** — бу кинайилик гәп. Исраилдики мозай шәклидики бут уларни қутқузмиған. «Баал» вә уларниң әң чоң тавапгаһи «Бәйт-Әл»дики бутму «мозай шәкли»дә еди *(башқа хил тәрҗилириму бар)*.
8:7 **«Улар шамал териди, шуңа қара қуюнни ориду! Уларниң шатисида һеч башақлар йоқ, у һеч аш бәрмәйду; һәтта аш бәргән болсиму, ят адәмләр уни жутувалған болатти»** — Исраиллар һәрдайим «Баал»дин яхши һосул тиләтти. Уларниң ойлишичә «Баал»ниң «алаһидилиги» «мол һосул бериш»миш.

[8] Исраил жутувелинди;
Улар ят әлләр арисида яримас бир қача болуп қалди;
[9] Чүнки улар ялғуз жүргән явайи ешәктәк Асурийәни издәп чиқти;
Әфраим «ашна»ларни ялливалди.
[10] Гәрчә улар әлләр арисидин «ялливалған» болсиму,
Әнди Мән уларни жиғип бир тәрәп қилимән;
Улар тезла «Әмирләрниң шаһи»ниң бесими астида толғинип кетиду.
[11] Әфраим «гуна қурбанлиқ»лири үчүн қурбангаһларни көпәйткини билән,
Булар гуна қозғайдиған қурбангаһлар болуп қалди.
[12] Мән униң үчүн Тәврат-қанунумда көп тәрәплимә нәрсиләрни язған болсамму,
Улар ят бир нәрсә дәп һесапланмақта.
[13] Улар қурбанлиқларға амрақ! Улар Маңа қурбанлиқларни қилип, гөшидин йәйду,
Бирақ Пәрвәрдигар булардин һеч хурсәнлик алмайду;
У уларниң қәбиһлигини һазир есигә кәлтүрүп,
Гуналирини өз бешиға чүшириду;
Улар Мисирға қайтиду!
[14] Чүнки Исраил өз Ясиғучисини унтуп, «ибадәтхана»ларни қуриду;
Йәһуда болса истиһкамлаштурулған шәһәрләрни көпәйткән;
Бирақ Мән уларниң шәһәрлири үстигә от әвәтимән,
От буларниң қәлә-ордилирини йәп кетиду.

Қуруқ хошаллиқ вә һейтлар

9 [1] И Исраил, ят әл-жутлардәк хошал болуп шатлинип кәтмәңлар;
Чүнки сән Худайиңдин чәтнәп паһишиликкә берилдиң;
Һәр бир хаманда сән паһишә һәққигә амрақ болуп кәттиң.
[2] Хаман вә шарап көлчиги уларни бақалмайду;
Йеңи шарап уни йәргә қаритип қойиду.
[3] Улар Пәрвәрдигарниң зиминида туривәрмәйду;
Әфраим бәлки Мисирға қайтиду,

8:10 **«Улар тезла «әмирләрниң шаһи»ниң бесими астида толғинип кетиду»** — «әмирләрниң шаһи» Асурийә падишасиниң мәхсус бир унвани.

8:11 **«Әфраим «гуна қурбанлиқ»лири үчүн қурбангаһларни көпәйткини билән, булар гуна қозғайдиған қурбангаһлар болуп қалди»** — «гуна қурбанлиғи»лар тоғрилиқ «Лав.» 4-5-бапларни көрүң.

–Мәзкур қурбангаһларни «Пәрвәрдигарға атап» ясалған еди. Әслидә Худаниң көрсәтмилири бойичә Йерусалимдиндики ибадәтханиниң қурбангаһидин башқа, Исраилларниң һеч қандақ қурбангаһни ясимаслиғи керәк. Дәрвәқә, улар ясалғандин кейин, тезла бутпәрәс тавапгаһларға айлинип қалған еди.

8:13 **«Улар қурбанлиқларға амрақ! Улар Маңа қурбанлиқларни қилип, гөшидин йәйду,...»** — бу айәтниң һәр хил тәржимилири болғини билән, умумий мәнаси тәржимимизниңкидәк. **«Гуналирини өз бешиға чүшириду; улар Мисирға қайтиду!»** — Мисир Исраиллар тунҗа қетимлиқ әсирликкә яки қуллуққа чүшкән җай.

9:1 **«И Исраил, ят әл-жутлардәк хошал болуп шатлинип кәтмәңлар; чүнки сән Худайиңдин чәтнәп паһишиликкә берилдиң; һәр бир хаманда сән паһишә һәққигә амрақ болуп кәттиң»** — *(бу бабтики хәвәр тоғрилиқ)* Исраил бутпәрәслик йолиға киргән болсиму, улар техи «һәммә дин охшаш» дәп, бутпәрәслик паалийәтлирини «Пәрвәрдигарниң намида» өткүзүвататти, шундақла шу паалийәтлирини көпләп өткүзүп жүрмәктә еди. Шуниң билән тәң улар йәнила Муса пәйғәмбәргә буйрулған кона һейтларниму сақлап қалған еди, уларға наһайити көңүл бөләтти; мошундақ һейтларниң болғинидин хошал болушуп, һейт-байрам тәрәплиридә хелә «диндар» болуп кетишти. Һошия пәйғәмбәр мошу бабтики хәвәрни күз байримида, йәни «кәпиләр һейти» *(«кәпә тикиш һейти»)*да уларға йәткүзгән болса керәк.

–«Хаман» жилниң әҗириниң нәтиҗисини жиғидиған җай болуп, хошаллиқ болидиған бир сорун, әлвәттә. Бирақ паһишә аяллар *(хәқниң пули билән)* пат-пат шу сорунларға чиқатти. Исраиллар хаманлирида бәлким икки җәһәттә паһишилик қилатти; *(1)* мошу аяллар билән; *(2)* роһий җәһәттә «Баал»ға чоқунуп униңға рәхмәт ейтиш паалийәтлиридә.

Улар Асурийәдә һарам тамақни йәйду.
4 Улар Пәрвәрдигарға һеч «шарап һәдийә»ләрни қуймайду,
Уларниң қурбанлиқлири униңға һеч хурсәнлик болмайду; уларниң нени матәм тутқучиларниң ненидәк болиду;
Уни йегән һәр ким «напак» болиду;
Бу нан һәргиз Пәрвәрдигарниң өйигә кирмәйду.
5 Әнди «җамаәтләрниң ибадәт сорунлири» күнидә,
«Пәрвәрдигарниң һейти» болған күнидә қандақ қиларсиләр?
6 Чүнки мана, улар һәтта һалакәттин қачқан болсиму, Мисир уларни жиғивелип,
Андин Мемфис шәһири уларни көмүп қойиду.
Уларниң қәдирлик күмүч буюмлирини болса, чаққақлар егиливалиду;
Уларниң чедирлирини янтақ-тикәнләр басиду.
7 Әнди һесаплишиш күнлири кәлди,
Яманлиқ қайтуридиған күнләр кәлди;
Исраил буни билип йәтсун!
Сениң қәбиһлигиңниң көплүги түпәйлидин,
Зор нәпритиң болғини түпәйлидин,
Пәйғәмбәр «ахмақ», роһқа тәвә болғучи «сараң» дәп һесаплиниду.
8 Пәйғәмбәр болса Әфраим үстигә Худайим билән биллә турған күзәтчидур;
Бирақ униңға барлиқ йоллирида қилтақлар қоюлған,
Худасиниң өйидиму нәпрәт уни күтмәктә.
9 Гибеаһниң күнлиридикидәк улар өзлирини чоңқур булғиған,
У уларниң қәбиһлигини есигә кәлтүриду,
Уларниң гуналирини җазалайду.

10 — Чөл-баяванда үзүм учрап қалғандәк, Мән сән Исраилни тапқан;
Әнҗир дәриғидә тунҗа пишқан мевини көргәндәк, ата-бовилириңларни яхши көргәнмән;
Андин улар «Баал-Пеор»ни издәп барди,
Өзлирини әшу номуслуқ нәрсигә беғишлиди,

9:4 **«... Уларниң нени матәм тутқучиларниң ненидәк болиду; уни йегән һәр ким «напак» болиду; бу нан һәргиз Пәрвәрдигарниң өйигә кирмәйду»** — Муса пәйғәмбәргә чүширилгән қанун бойичә адәм болсун, нәрсә болсун җәсәткә тәккән болсила, «напак» дәп һесаплинатти. «Напак» ашни йегән адәмниң өзиму «напак» болатти. Шуңа «матәм тутқан» адәмләрниң һәммиси *(бир мәзгилгичә)* «напак» дәп һесаплинатти. Әнди Худаниң җазаси билән Исраил ят әл арисида һәрдайим «һарам-напаклиқ» билән учрашқачқа, һәрдайим «напак» болиду, шуңа уларниң «Худаниң өйигә» өзлири кириши, шундақла һәр қандақ «аш һәдийә»ни елип кириши қәтъий мәнъий қилинған.
9:5 **«Әнди «җамаәтләрниң ибадәт сорунлири» күнидә, «Пәрвәрдигарниң һейти» болған күнидә қандақ қиларсиләр?»** — бу бутпәрәс хәлиқниң «напак болидиғанлиғи» «Пәрвәрдигарниң һейтлирини тәбрикләлмәслиги», «ибадәт сорунлириға қатнишалмаслиғи» қатарлиқлар уларға еғир кәлгәнлиги бәлким оқурмәнләргә ғәлитә туюлиду. Бирақ әслидә дурус болған бу паалийәтләр хурапий ишларға айлинип қалғандин кейин, улар «буларни һәрдайим қилмисақ «яман болиду»» дәп ойлап, қорқуп жүргән болса керәк. Тирик Худадин қорқмай, хурапийлиқ йолиға хилаплиқ қилиштин қорқуш, һәр бир хәлиққә наһайити номус кәлтүридиған бир иштур.
9:6 **«Андин Мемфис шәһири уларни көмүп қойиду»** — Мемфис шәһири йоған, һәйвәтлик йәр болғанлиғи үчүн даңқи чиққан. **«Уларниң қәдирлик күмүч буюмлирини болса, чаққақлар егиливалиду; уларниң чедирлирини янтақ-тикәнләр басиду»** — бу айәттә «қәдирлик күмүч буюмлири» вә «чедирлири» болса күмүч билән һәлләнгән бутлар, шундақла шу бутларға «макан болған» чедирлар көздә тутулуши мүмкин.
9:7 **«Әнди һесаплишиш күнлири кәлди»** — «һесаплишиш күнлири» ибраний тилида «йоқлаш күнлири».
9:8 **«Пәйғәмбәр болса Әфраим үстигә Худайим билән биллә турған күзәтчидур; ... Худасиниң өйидиму нәпрәт уни күтмәктә»** — һәқиқий пәйғәмбәрниң дүшмәнлири *(каһинлар вә сахта пәйғәнбәрләр болса керәк)* һәтта Худаниң ибадәтханисидиму уни қәстлимәкчи болуватати.
9:9 **«Гибеаһниң күнлиридикидәк улар өзлирини чоңқур булғиған,...»** — Гибеаһ шәһиридә бәччивазлиқ һәм қатиллиқ йүз бәргән, Исраилни наһайити шәрмәндичиликтә қалдурған *(«һак.» 17-19-баплар)*.

Улар өзлириниң «сөйгүчиси»гә охшаш жиркиничлик болди.
[11] Әфраимниң болса, шан-шәриви қуштәк учуп кетиду
— Худди туғулуш болуп бақмиғандәк,
Һамилә болуп бақмиғандәк,
Бойида апиридә болуш болуп бақмиғандәк!
[12] Һәтта улар пәрзәнтлирини чоң қилған болсиму,
Мән лекин уларни бирини қалдурмай жуда қилимән;
Бәрһәқ, улардин айрилип кәткинимдин кейин, уларниң һалиға вай!
[13] Мән көргинимдә, Әфраимниң әһвали чимәнзарда тикләнгән бир «Тур шәһири»дәк еди;
Бирақ Әфраим балилирини қәтл қилғучиға чиқирип бериду.
[14] Уларға бәргин, и Пәрвәрдигар — зади немә бәргиниң түзүк? — Уларға бала чүшүп кетидиған балиятқу, қуруқ әмчәкләрни бәргин!
[15] Уларниң барлиқ рәзиллигини Гилгалдин тапқили болиду;
Чүнки Мән шу йәрдә улардин нәпрәтләндим;
Уларниң қилмишлириниң рәзиллиги түпәйлидин,
Уларни өйүмдин һайдиветимән;
Мән уларни йәнә сөймәймән;
Уларниң әмирлириниң һәммиси тәрсалиқ қилиду.
[16] Әфраим әнди уруветилди;
Уларниң йилтизи қағҗирап кәтти, улар һеч мевә бәрмәйду;
Һәтта улар мевә бәрсиму,
Балиятқусиниң сөйүмлүк мевилирини өлтүрүветимән.
[17] Мениң Худайим уларни чәткә қақти,
Чүнки улар униңға қулақ салмиди;
Улар әлләр арисида сәрсан болиду.

Пәрвәрдигарни издәш вақти кәлди!

10 [1] Исраил барақсан бир үзүм телидур;
У өзи үчүн мевә чиқириду;
Мевиси көпәйгәнсери у қурбангаһларниму көпәйткән;

9:10 **«Андин улар «Баал-Пеор»ни издәп барди»** — «Баал- Пеор» дегән бут вә бу бутқа мунасивәтлик номуссизлиқ «Чөл.» 25-бапта хатириләнгән. Демисәкму, бу ишлар Исраил чөл-баяванда жүргән вақитта йүз бәргән. **«Өзлирини әшу номуслуқ нәрсигә беғишлиди, улар өзлириниң «сөйгүчиси»гә охшаш жиркиничлик болди»** — демәк, улар өзлири чоқунған жиркиничлик бутқа охшаш болди.
–Башқа бирхил тәрҗимиси «...өз сөйгинигә охшаш жиркиничлик болди».
9:10 Чөл. 25:3; Зәб. 105:28
9:11 **«Әфраимниң болса, шан-шәриви қуштәк учуп кетиду»** — «Әфраимниң шан-шәриви» уларниң пәхри болған әвлат-пәрсәндини көрситиду. Худа уларни агаһландуридуки, әвлат-пәрсәндиңлар мәвҗут болуп бақмиғандәк болисиләр *(12-айәтниму көрүң)*.
9:13 **«Мән көргинимдә, Әфраимниң әһвали чимәнзарда тикләнгән бир «Тур шәһири»дәк еди»** — «Тур» Ливанға җайлашқан күчлүк вә мустәһкәм порт-дөләт еди. Башқа төрт хил тәрҗимиси бар. Ибраний тилини чүшиниш тәс.
9:14 **«Уларға бала чүшүп кетидиған балиятқу, қуруқ әмчәкләрни бәргин!»** — пәйғәмбәрниң бу дуаси бәлким уларни балиларниң қәтл қилиниши азавини көрмисун, дегәнни билдүриду.
9:14 Луқа 23:29
9:15 **«Уларниң барлиқ рәзиллигини Гилгалдин тапқили болиду»** — «Гилгал» уларниң иккинчи чоң бутпәрәс тавапгаһи еди.
9:15 Йәш. 1:23; Һош. 4:15; 12:12
9:16 **«Уларниң Әфраимниң йилтизи қағҗирап кәтти, һәтта улар мевә бәрсиму»** — мошу йәрдә балиларни көрситиду. Айәтниң иккинчи қисмини көрүң.

Зимининиң есиллиғидин улар «есил» бут түврүклирини ясиди.
[2] Уларниң көңли ала;
Уларниң гунакарлиғи һазир ашкарилиниду;
У уларниң қурбангаһлирини чеқип ғулитиду,
Уларниң бут түврүклирини бузуветиду.
[3] Чүнки улар пат арида: «Биздә падиша йоқ, чүнки Пәрвәрдигардин қорқмидуқ;
Падишаһимиз бар болсиму, у бизгә немә қилип бериду?» — дәйдиған болиду.
[4] Улар гәпләрни қиливериду, әһдини түзүп қоюп ялғандин қәсәм ичиду;
Шуңа улар арисидики дәвалишишлар етиздики чөнәкләргә шумбуя үнүп кәткәндәк болиду.
[5] Самарийәдә туруватқанлар «Бәйт-Авән»ниң мозийи үчүн ғәм-әндишигә чүшиду;
«Бәйт-Авән»дикиләр дәрвәқә униң үстигә матәм тутиду,
Униң «бутпәрәс каһин»лириму униң үчүн шундақ қилиду;
Улар «Бәйт-Авән»ниң «шан-шәриви» үчүн азаплиниду,
Чүнки у сүргүн қилинди!
[6] Бәрһәқ, шу нәрсә «Җедәлхор падиша» үчүн һәдийә қилинип, Асурийәгә көтирилип кетилиду;
Әфраим иза-аһанәткә қалиду,
Исраил өз «әқли»дин хиҗил болиду.
[7] Самарийәниң болса, падишаси деңиз долқунлири үстидики хәшәктәк йоқилип кәтти;
[8] «Авән»дики «жуқури җайлар», йәни «Исраилниң гунайи» битчит қилиниду;
Қурбангаһлирини тикән-җиғанлар басиду;
Улар тағларға: «Үстимизни йепиңлар!», дөңлүкләргә: «Үстимизгә өрүлүп чүшүңлар!» — дәйду.
[9] — И Исраил, Гибеаһниң күнлиридин башлап сән гуна қилип кәлдиң;
Ишлар шу пети туривәрди;

10:1 **«Мевиси көпәйгәнсери у Исраил қурбангаһларниму көпәйткән; зимининиң есиллиғидин улар «есил» бут түврүклирини ясиди»** — демисәкму, бу қурбангаһлар вә түврүкләр бутларға аталған еди. Башқа бирхил тәрҗимиси: «У *(Худа)* Исраилниң мевисини көпәйтиши билән, Исраил қурбангаһлиридики бут түврүкләр көпәйди; У *(Худа)* Өз зиминиға яхшилиқни көпәйтиши билән, у *(Исраил)* бутларға аталған түврүкләрни техиму яхши қилди».

10:1 Һош. 8:11

10:3 **«... улар пат арида: «Биздә падиша йоқ, чүнки Пәрвәрдигардин қорқмидуқ; падишаһимиз бар болсиму, у бизгә немә қилип бериду?» — дәйдиған болиду»** — бу бешарәт Исраилниң сүргүн қилинғандин кейин немә дәйдиғанлиғини көрситиду.

10:3 Һош. 3:4

10:4 **«Шуңа улар арисидики дәвалишишлар етиздики чөнәкләргә шумбуя үнүп кәткәндәк болиду»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Шуңа уларниң бешиға чүшкән җазалар етиздики чөнәкләргә шумбуя үнүп кәткәндәк болиду».

10:5 **«Самарийәдә туруватқанлар «Бәйт-Авән»ниң мозийи үчүн ғәм-әндишигә чүшиду,... улар «Бәйт-Авән»ниң «шан-шәриви» үчүн азаплиниду»** — «Бәйт-Авән»ниң «шан-шәрәп»и, йәни мозай шәклидики бут болса, кинайилик гәп, әлвәттә. Оқурмәнләрниң есидә болидуки, «Бәйт-Авән» дегән сөзниң өзи кинайилик гәптур *(мәнаси: «Йоқ бир нәрсә»ниң өйи)*. **«Самарийәдә туруватқанлар «Бәйт-Авән»ниң мозийи үчүн ғәм-әндишигә чүшиду...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Улар «Самарийәдә турғучи» вә «Бәйт-Авән»ниң мозийи үчүн ғәм-әндишигә чүшиду...». Бу тәрҗимиси тоғра болса, «Самарийәдә турғучи» кинайилик гәп болуп, Самарийәдикиләр чоқунған бутни көрситиду.

10:6 **«шу нәрсә «Җедәлхор падиша» үчүн һәдийә қилинип»** — «Җедәлхор падиша» Асурийә падишасини демәкчи. Жуқириқи 5:13-айәттики изаһатни көрүң.

10:8 **««Авән»дики «жуқури җайлар», йәни «Исраилниң гунайи» битчит қилиниду»** — «Авән» *(«йоқ нәрсә»)* йәни «Бәйт-Авән». «Жуқири җайлар» — бутпәрәслик қилидиған мәхсус җайлар. «Исраилниң гунайи» — улар чоқунған бутни көрсәтсә керәк.

10:8 Йәш. 2:19; Луқа 23:30; Вәһ. 6:16; 9:6

Рәзилликниң балилири үстигә қилинған жәң уларни Гибеаһта бесивәтмидиму?
10 Мән халиғинимда уларни жазалаймән;
Улар икки гунайи түпәйлидин әсиргә чүшүшкә тоғра кәлгәндә,
Ят қовмлар уларға һуҗум қилишқа жиғилиду.
11 Әфраим болса көндүрүлгән бир инәктур,
У хаман тепишкә амрақ;
Мән униң чирайлиқ гәдинини упраштин аяп кәлдим;
Бирақ һазир униңға боюнтуруқ селип һайдаймән;
Йәһуда йәр һайдисун!
Яқуп өзи үчүн йәрни тирнилиши керәк.
12 Өзәңларға һәққанийлиқ билән териңлар,
Меһир-муһәббәт ичидә һосул алисиләр;
Боз йериңларни чанап ечиңлар;
Чүнки Пәрвәрдигарни издәш вақти кәлди,
— Та У үстүңларға һәққанийлиқни яғдурғичә!
13 Бирақ силәр рәзилликни ағдурдуңлар,
Қәбиһлик һосулини ордуңлар,
Ялғанчилиқниң мевисини йедиңлар;
Чүнки сән өз йолуңға, йәни батурлириңниң көплүгигә ишинип таяндиң;
14 Қовмлириң арисида чуқан-сүрән көтирилиду;
Шалман жәң күнидә Бәйт-Арбәлни бәрбат қилғандәк,
Барлиқ қорғанлириң бәрбат қилиниду;
(шу күни Бәйт-Арбәлдики ана-балилар тәңла парә-парә қиливетилмигәнму?) —
15 Әнди учиға чиққан рәзиллигиң түпәйлидин,
Охшаш бир күн сениң бешиңға чүшүрилиду, и Бәйт-Әл!
Таң сәһәрдила Исраилниң падишаси пүтүнләй үзүп ташлиниду.

10:9 **«— И Исраил, Гибеаһниң күнлиридин башлап сән гуна қилип кәлдиң; ... рәзилликниң балилири үстигә қилинған жәң уларни Гибеаһта бесивәтмидиму?»** — Гибеаһ шәһирида болған рәзил вақиә *(бәччивазлиқ һәм қатиллиқ)* «Һак.» 17-19-бапларда хатириләнгән. Бу айәткә қариғанда бу гуна шу күнләрдин тартип Исраилдин айрилмиған. Шу вақиә болғандин кейин, Гибеаһдикиләр товва қилмиди, шуниң билән Исраилниң башқа қәбилилири уларға қарши жәң қилип уларни битчит қилған. Бешарәткә қариғанда, бундақ бир жәң йәнә елип берилиши керәк; лекин бу қетим пүткүл Исраилға қарши шундақ бир жәң болиду.
10:9 Һош. 9:9
10:10 **«Улар икки гунайи түпәйлидин әсиргә чүшүшкә тоғра кәлгәндә»** — «икки гунайи» немә екәнлиги тоғрилиқ алимларниң һәр хил пәрәзлири бар. Исраилниң икки жай *(Бәйт-Әл вә Дан)*да чоң бутни ясиғанлиғини көрситиши мүмкин *(«1Пад.» 12-бап)*. Бу айәтниң башқа хил тәрҗимилири бар.
10:11 **«Әфраим болса көндүрүлгән бир инәктур, у хаман тепишкә амрақ; Мән униң чирайлиқ гәдинини упраштин аяп кәлдим; бирақ һазир униңға боюнтуруқ селип һайдаймән; Йәһуда йәр һайдисун! Яқуп өзи үчүн йәрни тирнилиши керәк»** — дехан өзиниң амрақ иникини *(Худа дехан, Исраил инәк)* техи еғир әмгәккә салмиған, пәқәт хаман тепишкә салған *(хаман тепиш йеник иш һәм тепилгән данлардин йейәләйдиғанлиғи үчүн инәк униңға амрақ, әлвәттә)*. Бирақ инәк жайил болуп кәткәчкә *(4:16ни көрүң)* һазир қаттиқ әмгәк күнлири кәлди: 12-айәт бойичә, Йәһуда вә Исраил Худа үчүн «йәр һайдимисә» *(товва қилиш жәриянидики җапалиқ йолға кирмисә)*, улар бәлки Асурийә яки Бабил үчүн қаттиқ әмгәк қилидиған болиду.
10:12 Йәр. 4:3
10:14 **«Шалман жәң күнидә бәйт-арбәлни бәрбат қилғандәк,...»** — «Шалман» бәлким Асурийә падишаси «Шалманәзәр III» яки «Шалманәзәр V»ни, «Бәйт-Арбәл» бәлким Галилийәдики «Арбела»ни көрситиши мүмкин. Тарихий тәпсилатлар һазир бизгә намәлум, бирақ Исраилға болған агаһ наһайити ениқтур.
10:15 **«Охшаш бир күн сениң бешиңға чүшүрилиду, и Бәйт-Әл!»** — демәк, уларниң «Бәйт-Әл»дә қилған рәзилликлири өз бешиға «Бәйт-Арбәл»дикидәк бир күнни чүшириду. **«Таң сәһәрдила Исраилниң падишаси пүтүнләй үзүп ташлиниду»** — «таң сәһәрдила» — демәк, «жәң бешидила» *(жәң адәттә сәһәрдә башлинатти)*; яки болмиса «бәк тезла» дегән мәнада.

Исраил, сөйүмлүк балам! Сени қандақму ташлап қойимән?

11 [1] Исраил бала чеғида, Мән уни сөйдүм,
Шуниң билән оғлумни Мисирдин чиқишқа чақирдим.
[2] Бирақ улар хәлқимни чақиривиди,
Улар дәрһал һозурумдин чиқип кәтти;
Улар «Баал»ларға қурбанлиқ қилишқа башлиди,
Ойма мәбудларға исриқ салди.
[3] Әфраимға меңишни үгәткүчи Өзәм едим,
Униң қолини тутуп вә йөләп —
Бирақ өзини сақайтқучиниң Мән екәнлигимни улар билмиди.
[4] Мән адимәтчиликниң көйүнүш риштилири билән,
Сөйгүниң тарлири билән уларниң көңлини тартивалдим;
Мән уларға худди еңигидин боюнтуруқни еливәткүчи бирисидәк болғанмән,
Егилип Өзәм уларни озуқландурғанмән.
[5] Улар Мисирға қайтидиған болмамду?
Асурийәлик дәрвәқә уларниң падишаси болидиған әмәсму?
— Чүнки улар йенимға қайтишни рәт қилди!
[6] Қилич униң шәһәрлиридә һәрян ойнитилиду;
Дәрвазисидики төмүр балдақларни вәйран қилип йәп кетиду;
Бу өз әқиллириниң касапитидур!
[7] Бәрһәқ, Мениң хәлқим Мәндин чәтләп кетишкә мәптун болди;
Улар һәммидин Алий Болғучиға нида қилип чақирсиму,
Лекин һеч ким уларни көтәрмәйду.
[8] Мән қандақму сени ташлап қойимән, и Әфраим?
Мән қандақму сени дүшмәнгә тапшуримән, и Исраил?!
Қандақму сени Адмаһ шәһиридәк қилимән?!
Сени қандақму Зәбоим шәһиридәк бир тәрәп қилимән?!
Қәлбим ич-бағримда қайнап кетиватиду,
Мениң барлиқ рәһимдиллиғим қозғиливатиду!
[9] Ғәзивимниң қәһрини жүргүзмәймән,
Иккинчи йәнә Әфраимни йоқатмаймән;
Чүнки Мән инсан әмәс, Тәңридурмән,
— Йәни араңда болған пак-муқәддәс Болғучидурмән;

11:1 Мат. 2:15

11:2 **«Бирақ улар хәлқимни чақиривиди, улар дәрһал һозурумдин чиқип кәтти...»** — «улар» — бутпәрәсләрни яки Исраил Мисирдин чиққанда учриған «Моаб»дикиләрни вә яки Қанаанға киргәндин кейин учрашқан Қанаандикиләрни көрситиши мүмкин.
–Айәт үстидики икки башқа көзқараш ипадиләйдиған башқа икки тәрҗимиси бар: *(1)* «Улар *(пәйғәмбәрләр)* уларни чақирғансери, улар *(Исраил)* өзлирини улардин *(пәйғәмбәрләрдин)* нери қилди»; *(2)* «Мән *(Худа)* уларни чақирғансери, улар өзлирини һозурумдин нери қилди». Ахирқи тәрҗимә миладийәдин илгириги 3-әсирдики «Септуагинт» *(LXX)* грек тәрҗимисигә әгишиду.

11:5 **«Улар Мисирға қайтидиған болмамду? Асурийәлик дәрвәқә уларниң падишаси болидиған әмәсму?»** — Исраил Мисир вә Асурийәдин ярдәм издәп уларниң йениға «чиқти». Әнди бу айәттә тилға елинған уларниң «чиқиш»и яки «қайтиш»и *(1- вә 2-айәтни көрүң)* болса қачқун мусапир сүпитидә *(Мисирға)* яки әсир сүпитидә *(Асурийәгә)* болиду.

11:7 **«Улар...»** — бәлким пәйғәмбәрләрни көрситиду.

11:8 **«Қандақму сени Адмаһ шәһиридәк қилимән?! Сени қандақму Зәбоим шәһиридәк бир тәрәп қилимән?!»** — «Адмаһ» вә «Зәбоим» дегән шәһәрләр еғир гуналири түпәйлидин Содом вә Гоморра билән тәң асмандин яққан от-гүңгүрт тәрипидин пүтүнләй һалак болди.

11:8 Яр. 19:24

Мән дәрғәзәп билән кәлмәймән.
10 Улар Пәрвәрдигарниң кәйнидин маңиду;
У ширдәк һөкирәйду;
У һөкиригәндә, әнди балилири ғәриптин титригән һалда келиду;
11 Улар Мисирдин қуштәк,
Асурийә зиминидин пахтәктәк титригән һалда чиқип келиду;
Шуниң билән уларни өз өйлиригә маканлаштуримән, — дәйду Пәрвәрдигар.

Өткән ишларни әсләп савақ елиңлар!

12 1 Әфраим Мени ялған гәплири билән көмүветиду;
Йәһудаму Тәңригә, йәни ишәшлик, Пак-Муқәддәс Болғучиға тутуруқсиз болди.
Әфраимниң йегини шамалдур,
У шәриқ шамилини қоғлап жүриду;
У күнләп ялғанчилиқ, зулум-зорлуқни көпәйтмәктә;
Улар Асурийә билән әһдә түзиду,
Шуниңдәк Мисирға май «соғилири» көтирип апирилиду.
2 Пәрвәрдигарниң Йәһуда биләнму бир дәваси бар;
У Яқупни йоллири бойичә җазалайду;
Униң қилмишлирини өз үстигә қайтуриду.
3 У балиятқуда туруп акисини тапинидин тутувалған,
Өз күчи билән Худа билән елишқан;
4 У бәрһәқ Пәриштә билән елишип, ғәлибә қилди;
У жиғлиди, Униңға дуа-тилавәт қилди;
Худа уни Бәйт-Әлдә тепивалди,
Вә шу йәрдә бизгә сөз қилди;

11:9 **«... Мән дәрғәзәп билән кәлмәймән»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «... Мән шәһәргә *(җазалашқа)* кирмәймән.
11:11 **«Улар Мисирдин қуштәк, Асурийә зиминидин пахтәктәк титригән һалда чиқип келиду; шуниң билән уларни өз өйлиригә маканлаштуримән»** — Исраил *(Әфраим)*дикиләрдин бәзиләр авал Йәһудадин панаһ тапқан, андин кейин Йәһуда билән тәң Бабил империйәсигә сүргүн болған. Андин улар билән тәң Қанаанға *(Пәләстингә)* қайтип кәлгән — аҗизлиқта, «титригән һалда» қайтип кәлгән *(«2Тар.» 9:1-3, «Әзра» 1-2-бап)*.
12:1 **«Йәһудаму Тәңригә, йәни ишәшлик, Пак-Муқәддәс Болғучиға тутуруқсиз болди»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Йәһуда йәнила Худа билән биллә һөкүмдарлиқ қилиду, у Пак-Муқәддәс Болғучиға садиқтур». Бизниңчә 12-бап, 2-айәткә қариғанда бу хил тәрҗимиси қәтъий мүмкин әмәс. **«Әфраимниң йегини шамалдур, у шәриқ шамилини қоғлап жүриду»** — демәк, Әфраим гепи тутуруқсиз, «шамалға баққучи» әл еди. **«Шуниңдәк Мисирға май «соғилири» көтирип апирилиду»** — бу «май» шүбһисизки, Мисирниң ярдимини елиш үчүн әвәтилгән.
12:3 **«У балиятқуда туруп акисини тапинидин тутувалған,...»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «Яқуп» дегән исимниң мәнаси әслидә: «У *(Худа)* тапиниңда болсун» *(демәк, у Сән (Худа)* билән биллә болсун); бирақ Яқуп пәйғәмбәргә шу исимниң қоюлушиниң сәвәви: — *(1)* у акисиниң тапинини тутқан *(туғулғанда)*; *(2)* бу исимниң «алдамчи» дегән көчмә мәнаси бар; у кейинки күнләрдә акисини икки қетим «роһий мирас»тин алдап қойған *(«Яр.» 25-бап)*.
– Ахирда у бу алдамчилиқтин топва қилип, акисидин әпу сориған *(«Яр.» 33-бапниму көрүң)*.
12:3 Яр. 25:26; 35:9,10
12:4 **«Худа уни Бәйт-Әлдә тепивалди»** — ибраний тилида «У уни Бәйт-Әлдә тепивалди». Шуңа башқа бир хил тәрҗимиси: «У *(Яқуп)* Уни *(Худани)* тепивалди». **«У бәрһәқ Пәриштә билән елишип, ғәлибә қилди; у жиғлиди, Униңға дуа-тилавәт қилди; Худа уни Бәйт-Әлдә тепивалди, вә шу йәрдә бизгә сөз қилди;»** — бу тарихий вақиәләрниң әһмийити бәлким: *(1)* Яқуп әсли бир алдамчи; *(2)* бирақ у етиқат арқилиқ Худаниң Пәриштисидин бәхит-бәрикәткә вә Худаниң илтипатиға еришкән; *(3)* кейин у башқичә бир адәм, етиқатлиқ, шапқәтлик болуп чиқти *(Исраил дәп аталди)*. *(4)* Худа әсли бу ишларни «Бәйт-Әл»дә *(Яқупни чарқириған вақтида)* башлиған, Яқупқа, шундақла әвлатлириға бәхит ата қилидиған вәдиләрни қилған; *(5)* шуңа Исраил «Бәйт-Әл»ниң **һәқиқий әһмийитини** әслиши керәк; *(6)* улар бу ишлардин савақ алсунки, «Худа мениму *(Яқупқа охшаш)* яман алдамчилиқтин дурус, етиқатлиқ адәмгә өзгәртәләйду»; *(7)* «шуңа Худаниң күчигә тайинип Униңға қайтишим керәк».
–Вақиәләр «Яр.» 25-32-бапларда хатириләнгән. Башқа бир нәччә хил тәрҗимиләр учриши мүмкин.
12:4 Яр. 28:12, 19; 35:7, 14, 15

[5] — Йәни Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа,
— «Пәрвәрдигар» болса Униң хатирә намидур!
[6] Шуңа сән, Худайиң арқилиқ, Униң йениға қайт;
Меһриванлиқ вә адаләтни қолуңдин бәрмә,
Худайиңға үмүт бағлап, Уни изчил күткин.

Алдамчи содигәр

[7] Мана бу содигәр! Униң қолида алдамчилиқ таразиси бар;
У бозәк қилишқа амрақтур.
[8] Әфраим: «Мән дәрвәқә бейидим,
Өзәмгә көп байлиқларни топлидим;
Бирақ улар барлиқ әҗирлиримдә мәндин һеч гунайий қәбиһликни тапалмайду!» — дәйду.
[9] Бирақ Мисир зиминидин тартип Мән Пәрвәрдигар сениң Худайиң болғанмән,
Мән сени йәнә «кәпиләр һейти»дикидәк чедирларда турғузимән!

Пәйғәмбәрләрниң әһмийити

[10] «Мән пәйғәмбәрләргә сөз қилғанмән,
Аламәт көрүнүшләрни көпәйткәнмән,
Шундақла пәйғәмбәрләр арқилиқ тәмсилләрни көрсәткәнмән.
[11] Гилеад қәбиһму? Улар бәрһәқ пәқәт ярамаслардур!
Улар Гилгалда топақларни қурбанлиқ қилиду;
Уларниң қурбангаһлири дәрвәқә етиз қирлиридики таш догилиридак көптур!
[12] (Яқуп Сурийәгә қечип кәтти, шу йәрдә Исраил хотун елиш үчүн ишлигән;
Бәрһәқ, хотун елиш үчүн у қойларни баққан еди).
[13] Пәрвәрдигар йәнә пәйғәмбәр арқилиқ Исраилни Мисирдин чиқирип қутқузған,

---

12:5 **«— Йәни Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа, — «Пәрвәрдигар» болса Униң хатирә намидур!»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Яқуп өзи билән елишқан Пәриштиниң намини сориған. Шу чағда у намини униңға ейтмиған. Кейин Худа бу намниң «Яһвәһ» *(тәрҗимимиздә, «Пәрвәрдигар» дейилиду)* екәнлигини Муса пәйғәмбәргә аян қилип чүшәндүргән *(Яһвәһ — «Өзгәрмәс», «Әзәлдин Бар Болғучи», «Әндисигә һәрдайим садиқ Болғучи» дегән мәналарни өз ичигә алиду)*. Шуңа бу нам Исраилға үмүт бериши керәк еди.

12:7 **«Мана бу содигәр!»** — «содигәр» ибраний тилида «Қанаан» яки «Қанаанлиқ» дегәнлик болиду. Демәк, Әфраим бир тәрәптин әсли өзи алдидин һайдивәткән бутпәрәс Қанаанлиқларға охшап қалған; йәнә бир тәрәптин у «Яқуп»ниң әслидики «алдамчи» характерида болуп, һеч өзгәртилмигәндур.

12:8 **«улар... мәндин гунайий қәбиһликни тапалмайду»** — «гунайий қәбиһлик» — демәк, мәндә «қәбиһликләр бар, бирақ еғир әмәс, «гуна әмәс»» дегән күлкилик гәп. «Мән анчә яман адәм әмәсмән» дәйдиған позитсийиләр бүгүнгә қәдәр һәммимизгә тонуштур.

12:9 **«Бирақ Мисир зиминидин тартип мән Пәрвәрдигар сениң Худайиң болғанмән, Мән сени йәнә «кәпиләр һейти»дикидәк чедирларда турғузимән!»** — ««кәпиләр һейти»дикидәк» ибраний тилида «һейттики күнләрдикидәк».

–«Чедирларда туруш» тилға елинғандин кейин шүбһисизки, «кәпиләр һейти»ни көрсәтсә керәк.

–Исраил «Мисирдин чиқиш»тики муһим савақларни унтуған. «Кәпиләр һейти» *(«кәпә тикиш һейти»)*да Исраил йәттә күн өйдә әмәс, бәлки чедирларда туруши керәк еди. Һейттики бу иш уларға әслидики аҗиз, кәмбәғәл башлинишини вә «Инсан пәқәт нан биләнла яшимайду, бәлки Худаниң һәр бир сөзигә тайинип яшиши керәк» дегән муһим савақ тоғрилиқ әслитиши керәк еди.

12:9 Йәш. 43:11

12:11 **«Гилеад қәбиһму? Улар бәрһәқ пәқәт ярамаслардур!»** — мошу айәттә «қәбиһ» вә «ярамас» дегән сөзләр бир-биригә охшайдайдиған сөзләрдур. **«Улар Гилгалда топақларни қурбанлиқ қилиду; уларниң қурбангаһлири дәрвәқә етиз қирлиридики таш догилиридак көптур!»** — Һошия «Гилгал» *(«дога», «дәстә», дегән мәнада)* дегән йәр нами билән сөз оюни қилиду — улар һәқиқәтән исми-җисмиға лайиқтур . Һәммә йеридә көплигән қурбангаһлириниң болуши билән, Гилгал дәрвәқә «етиздики таш догилар»дәк бир җай, халас.

–Айәтниң башқа хил тәрҗилириму бар.

12:11 Һош. 4:15; 6:8; 9:15

12:12 Яр. 28:5; 29:20, 28

Пәйғәмбәр арқилиқ униңдин хәвәрму алған.
14 Әфраим Худаниң қәһрини интайин қаттиқ қозғиған;
Униң Рәбби у төккән қан қәризни униң гәдинигә артиду,
Шәрмәндилик-аһанәтини өз бешиға қайтуриду.

«Мән сени һалак қилимән, и Исраил!» — ахирқи агаһландуруш

13 1 Бурун Әфраим сөз қилғанда, кишиләр һөрмәтләп титрәп кетәтти;
У Исраил қәбилилири арисида көтирилгән;
Бирақ у Баал арқилиқ гуна қилип өлди.
2 Улар һазир гунаниң үстигә гуна садир қилмақта!
Өзлиригә күмүчлиридин қуйма мәбудларни,
Өз әқли ойлап чиққан бутларни ясиди;
Буларниң һәммиси һүнәрвәнниң әҗри, халас;
Бу кишиләр тоғрилиқ: «Һәй, инсан қурбанлиғини қилғучилар, мозайларни сөйүп қоюңлар!» дейилиду.
3 Шуңа улар сәһәрдики бир парчә булуттәк,
Тездин ғайип болидиған таң сәһәрдики шәбнәмдәк,
Хамандин қара қуюнда учқан пахалдәк,
Түңлүктин чиққан ис-түтәктәк тездин йоқап кетиду.
4 Бирақ Мисир зиминидин тартип Мән Пәрвәрдигар сениң Худайиң болғанмән;
Сән Мәндин башқа һеч Илаһни билмәйдиған болисән;
Мәндин башқа қутқазғучи йоқтур.
5 Мән чөл-баяванда, қурғақчилиқниң зиминида сән билән тонуштум;
6 Улар озуқландурулуп, тоюнған,
Тоюнғандин кейин көңлидә тәкәббурлишип кәткән;
Шуңа улар Мени унтуған.
7 Әнди Мән уларға ширдәк болимән;
Илпиздәк уларни йол бойида пайлап күтимән;
8 Күчүклиридин мәһрум болған ейиқтәк Мән уларға учрап,
Жүрәк чависини титиветимән;
Уларни чиши ширдәк нәқ мәйданда йәветимән;
Даладики һайванлар уларни житиветиду.

12:13 **«Пәрвәрдигар йәнә пәйғәмбәр арқилиқ Исраилни Мисирдин чиқирип қутқузған, пәйғәмбәр арқилиқ униңдин хәвәрму алған»** — мошу ишлар *(12-14-айәт)* испатлайдуки, Әфраим әҗдади болған Яқупни һәддидин зиядә иззәтлигән. Уларниң тәмәнна қойған «бүйүк әҗдат»и Яқупниң аилисидикилири *(Исраил)* пәйғәмбәрсиз қалған болса *(демәк, уларда Худаниң Роһиниң йетәкчилиги болмиған болса)* у чөл-баяванда жүрүватқан наһайити бир «қачқун» яки һәтта Мисирдин чиқмиған бир «ишләмчи» болатти, халас. У һәргиз улуқ бир әл болуп чиқмайтти. Бирақ һазирқи Исраил *(болупму Әфраим қәбилиси)* Худа әвәткән пәйғәмбәрләр *(Амос, Һошия, Йәшая, Микаһ)*ни рәт қилип, Худани интайин ғәзәпләндуриду. Исраилниң мәвҗудлуғи вә һаятиниң һәр җәһәтлири уларниң Худа билән болған роһий мунасивитигә бағлиқ еди. Исраилниң пәйғәмбәрлири бу ишни хәлиқниң көз алдида көрситиду; пәйғәмбәрләрни сәл чағлаш Худаниң Өзини сәл чағлиған билән баравәрдур.
–Яқуп өзи ахирида пәйғәмбәр болған *(Яр. 48-49 бапларни көрүң)*.
13:1 **«Бурун Әфраим сөз қилғанда...»** — «Әфраим» қәбилиниң әҗдади болған Әфраимни әмәс, бәлки қәбилиниң авалқи тарихини көрситиду. Муса пәйғәмбәрдин кейин, Исраилға йетәклигүчи болған Йәшуа пәйғәмбәр Әфраимлиқ еди.
13:2 **«Бу кишиләр тоғрилиқ: «Һәй, инсан қурбанлиғини қилғучилар, мозайларни сөйүп қоюңлар!» дейилиду»** — башқа бир тәрҗимиси: «У кишиләр тоғрилиқ: «Мана, қурбанлиқ қилғучи адәмләр мозайларни сөйүп қоюватиду!» — дейилиду» — яки башқилар. Бирақ ибраний тилини чүшиниш тәс болғини билән, тилшунасларниң йеқинқи тәтқиқатлири бойичә, бу айәт дәрвәқә «инсан қурбанлиғи»ни көрситиши мүмкин.
13:2 Һош. 8:6
13:4 2Сам. 22:32; Зәб. 17:32; Йәш. 43:11; Һош. 12:10
13:6 Қан. 32:15; Һош. 8:14

9 Сениң һалакитиң, и Исраил, дәл Маңа қарши чиққанлиғиң,
Йәни Ярдәмчиңгә қарши чиққанлиғиңдин ибарәттур.
10 Әнди барлиқ шәһәрлириңдә саңа қутқазғучи болидиған падишаһиң қени?
Сениң сорақчи-һакимлириң қени?
Сән булар тоғрилиқ: «Маңа падиша вә шаһзадиларни тәғдим қилғайсән!» дәп тилигән әмәсму? —
11 Мән ғәзивим билән саңа падишани тәғдим қилғанмән,
Әнди уни ғәзивим билән елип ташлидим.

12 Әфраимниң қәбиһлиги чиң орап-қачиланған;
Униң гунайи жуғлинип сақланған;
13 Толғақ басқан аялниң азаплири униңға чүшиду;
У әқилсиз бир оғулдур;
Чүнки балиятқуниң ағзи ечилғанда, у һазир болмиған!
14 Мән бәдәл төләп уларни тәһтисараниң күчидин қутулдуримән;
Уларға һәмҗәмәт болуп өлүмдин қутқузимән;
Әй, өлүм, сениң вабалириң қени?!
Әй, тәһтисара, сениң һалакәтлириң қени?!
Мән буниңдин пушайман қилмаймән!

15 Әфраим қериндашлири арисида «мевилик» болсиму,
Шәриқтин бир шамал чиқиду,
Йәни Пәрвәрдигарниң чөл-баявандин чиққан бир шамили келиду;
Әфраимниң булиқи қуруп кетиду, униң су беши қағҗирап кетиду;
У шамал ғәзнисидики барлиқ нәпис қача-қучиларни булаң-талаң қилиду.

13:11 **«Мән ғәзивим билән саңа падишани тәғдим қилғанмән, әнди уни ғәзивим билән елип ташлидим»** — Исраил Қанаан зиминини егиливалғандин тартип, Худа уларға йетәкчилик вә сотчилиқ қилидиған «батур һакимлар» яки «сотчи-қутқазғучи» дегән ихласмән батурларни айрим-айрим тәминләп бәргән еди. Исраил Худаниң бу «айрим-айрим тәқсимати»дин нарази болуп, Самуил пәйғәмбәрниң дәвридә Худадин падиша *(«муқим» сулалә түзүми)* тикләшни тилигән. Худа Самуил пәйғәмбәр арқилиқ уларниң тәливини: «Маңа ишәнмәсликкә баравәр» дәп наразилиғини көрситип, андин ахирида Исраилниң биринчи падишаси Саулни тиклигән *(«1Сам.» 8-12-бапլар)*
13:11 1Сам. 8:5; 15:23; 16:1
13:12 **«Әфраимниң қәбиһлиги чиң орап-қачиланған; униң гунайи жуғлинип сақланған»** — демәк, униң барлиқ қәбиһлик-гуналири Худаниң җазалиши үчүн убдан сақланмақта.
13:13 **«Балиятқуниң ағзи ечилғанда, у һазир болмиған!»** — яки «балиятқуниң ағзи ечилғанда, у чиқмайду!».
13:14 **«тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири баридиған җай. **«... Әй, өлүм, сениң вабалириң қени?! Әй, тәһтисара, сениң һалакәтлириң қени?! Мән буниңдин пушайман қилмаймән!»** — алимлар бу айәт үстидә икки хил пикирдә. Бәзиләр мундақ тәрҗимә қилиду: — «Мән уларни тәһтисараниң күчидин қутулдурамдимән? Мән уларни өлүмдин қутқузамдимән? Әй, өлүм, вабалириңни чиқар! Әй, тәһтисара, һалакәтлириңни чиқар! Мән уларға *(Исраилға)* һеч рәһим қилмаймән». Бу тәрҗимә алди-кәйнидики айәтләргә маслашқан болсиму, биз жуқуриқи тәрҗимигә қайилмиз. Чүнки: (1) ибраний тилида айәтниң биринчи җүмлисидә соал жүклимиси йоқ, у аддий бир «баян җүмлә». (2) Худа Һошия пәйғәмбәр арқилиқ бәргән бир нәччә бешарәтләрдә, Исраилға болған қаттиқ әйивини йәткүзүши билән тәң күтүлмигән йәрдин Исраилға чоң үмүтләрниму көрситиду *(мәсилән, 1:9-10, 8:11)*; (3) Инҗилда расул Павлус бу айәтләрни шундақ чүшәндүрүп бериду *(«1Кор.» 15:55-56, «Вәһ.» 20:13-14ни көрүң)*; (4) текстниң иккинчи қисминиң тәрҗимиси: «Мән *(Өзәм)* саңа һалакәт болимән, и тәһтисара!... саңа ваба болимән, и өлүм! Мән силәргә һеч рәһим қилмаймән» болуш еһтималға бәк йеқин.
–Йәнә мүмкинчилиги барки, айәтниң әң ахирқи қисми: «Мән Өзәмни һеч айимаймән!» дегән мәнада болиду — демәк, Худа Исраилни қутқузуш үчүн һәр қандақ бәдәл төләшкә тәйярдур.
13:14 Йәш. 25:8; 1Кор. 15:55
13:15 **«Әфраим қериндашлири арисида «мевилик» болсиму»** — «Әфраим» дегән исимниң өзи «мевилик» дегән мәнада. Мошу айәттики «мевә» пәрсәндләрни көрситиду *(14-айәтниму көрүң)*. **«Шәриқтин бир шамал чиқиду»** — Қанаанға *(Пәләстингә)* нисбәтән әң дәһшәтлик шамал шәриқ шамилидур. Уларни набут қилидиған Асурийә қошуни дәрвәқә шәриқтин келиду.
–**«ғәзнидики нәпис қача-қучилар»** — Әфраимдики «келишкән чокан-қизлар»ни көрситишиму мүмкин *(16-айәтниму көрүң)*.

14 [1] Самарийәниң өз гунайи өз зиммисигә қоюлиду;
Чүнки у өз Худасиға бойнини қаттиқ қилған;
Улар қилич билән жиқилиду,
Бовақлири парә-парә қилип чеқиветилиду,
Һамилдар аяллири йериветилиду.

Исраилниң кәлгүсидә товва қилиши, қутқузулуп әслигә кәлтүрүлүши

[2] И Исраил, Пәрвәрдигар Худайиңниң йениға иккиләнмәй қайтип кәл!
Чүнки өз қәбиһлигиң билән путлишип жиқилғансән.
[3] Өзәңлар билән биллә сөзләрни епкелиңлар,
Пәрвәрдигарниң йениға қайтиңлар;
Униңға: — «Барлиқ қәбиһликни кәчүргәйсән,
Шапаәт билән бизни қобул қилғайсән,
Шуниң билән биз Саңа ләвлиримиздики «буқа қурбанлиқлар»ни тутимиз — дәңлар.
[4] — «Асурийә бизни қутқузмайду,
Атларға минмәймиз;
Биз һәргиз өз қолимиз ясиғиниға: — «Худайимиз!» демәймиз;
Чүнки Сәндинла житим-йесирлар рәһим-шәпқәт тапиду».

[5] — Мән уларни «арқиға чекинишлири»дин сақайтимән,
Мән уларни чин көңлүмдин халап сөйимән;
Чүнки Мениң ғәзивим униңдин янди.
[6] Мән Исраилға шәбнәмдәк болимән;
У нилупәрдәк бәрқ уриду,
Йилтизлири Ливан кедир дәриғидәк йилтиз тартиду;
[7] Униң бихлири шахлап йейилиду,
Униң гөзәллиги зәйтун дәриғидәк,
Пуриғи Ливан кедириниңкидәк болиду.
[8] Хәлиқ қайтип келип, униң сайиси астида олтириду;
Улар зираәтләрдәк яшнайду,
Үзүм телидәк чечәкләйду;
Ливанниң шараплири ағзида қалғандәк, есидә шерин қалиду.
[9] Әфраим: «Мениң бутлар билән йәнә немә карим!» — дәйдиған болиду.
«Мән униңға жавап беримән, униңдин хәвәр алимән!
«Мән япйешил бир қариғайдурмән».
«Сениң мевәң Мәндиндур!»
[10] Ким дана болуп, бу ишларни чүшинәр? Чечән болуп, буларни биләр?

14:1 Һош. 10:14
14:2 Һош. 12:7
14:3 **«...«буқа қурбанлиқлар»ни тутимиз** — «буқа қурбанлиқлар» Худаға атап беғишлинидиған «көйдүрмә қурбанлиқ»лар ичидә әң қиммәтлик қурбанлиқ еди. Мошу йәрдә көчмә мәнада ишләткән, әлвәттә. У «ләвлиримиздики мол ибадәт-мәдһийә»ни көрситиду. Башқа бирхил тәржимиси: «ләвлиримиздики мевини тутимиз».
14:4 **«Чүнки Сәндинла житим-йесирлар рәһим-шәпқәт тапиду»»** — бу сөз Һошияниң балилириниң өз дадиси билән болған кәчүрмишини экс әттүргән болиду.
14:8 **«Ливанниң шараплири ағзида қалғандәк, есидә шерин қалиду»** — ибраний тилида: «Униң әсләтмиси Ливандики шарапниңкидәк болиду».
14:9 **«Әфраим: «Мениң бутлар билән йәнә немә карим!» — дәйдиған болиду»** — башқа бирхил тәржимиси: «У *(Худа Әфраимға)* «И Әфраим, Мениң бутлар билән немә алақәм болсун!» — дәйду».

Чүнки Пәрвәрдигарниң йоллири дурустур,
Һәққанийлар уларда маңиду;
Бирақ итаәтсизләр уларда путлишип жиқилиду.

Қошумчә сөз

Әнди Һошия пәйғәмбәр бүгүн бизгә немиләрни дәйду? У һеч болмиғанда бизгә төвәндикиләрни уқтуриду: —

(1) Худа бәзиләр тәсәввур қилғандәк биздин толиму жирақ болған бир сеһиргәр әмәс. Шундақла У Өзи бизгә бекиткән әркинликкә яки таллаш имканийәтлиримизгә дәхли қилип бизни «машина адәмләр» қатарида контрол қилидиған Худа әмәстур. Әгәр биз әркинликлиримизни хата яки қалаймиқан ишләтсәк, ундақ ихлассизлиқ бир адәмни, никаһни, аилини яки әлни һалакәткә елип бариду.

(2) Худа меһир-муһәббәтни көрситиштә У һеч билгүчиләрни, һеч сөйүлмигәнләрни, сөйүмлүк болмиғанларни, әрзимәсләрни сөйиду; қисқиси, пүткүл дунийадикиләрни сөйиду; уларни қутқузуш үчүн һәр қандақ бәдәл төләшкә тәйяр туриду.

(3) У һәргизму «үч бужәклик муһәббәт»ниң бир бужиги болушқа яки «төрт күнлүк никаһ»қа рази болмайду. Униң үчүн никаһ яки башқа мунасивәт болсун, толуқ, садиқ, мәңгүлүк муһәббәттин болуши керәкки, униңдин азрақму кам болса һәргиз рази болмайду.

Һошияниң бешарәтлири, Исраилниң келәчики

(1:11) «**Исраил балилири вә Йәһуда балилири биргә жиғилиду, өзлиригә бирла башни тикләйду вә турған зиминдин чиқиду; чүнки «Йизрәәлниң күни» улуқдур!**»

Бу сөз вә башқа бешарәтләргә қариғанда, «Исраил» вә «Йәһуда» ахирқи заманда йәнә бирләшкән бирла хәлиқ — «бир башлиқ» хәлиқ, «Қутқазғучи-Мәсиһ»ниң йетәкчилигидә болған бир хәлиқ болиду. Әмәлийәттә «Исраил» яки «Әфраим»ниң Йәһуда билән бирләштүрүлүши аллиқачан башланған. Бизниңчә буниңда аз дегәндиму төрт басқуч бар: —

(1) Асурийә империйәси тажавуз қилғинида бәзи Исраиллар Йәһудадин панаһ издиши мүмкин еди («2Тар.» 15:8-15, 30-31 бап, 33:1-9)

(2) Йәһуда Бабил империйәсигә тарқитилип сүргүн қилинғинида, шүбһисизки, (70 жил илгири Асурийәгә сүргүн қилинған) Исраил қәбилилиридикиләр билән учрашқан вә бирләштүрүлгән. Буниңға испат, Йәһудийлар сүргүнлүктин Пәләстингә қайтип кәлгәндин кейин, өзлирини көп қетим «Исраил» вә «он икки қәбилә» дәп атиған (мәсилән, Тәврат «1Тар.» 9:1-3, «Әзра» 1-2-бап, 8:35, «Нәһ.» 1:6, 7:7, 11:3 қатарлиқлар).

(3) Бизниңчә 1-бап, 10-айәттики бешарәт (төвәндики айәтләрни көрүң) кәлгүсидики «жисмамий Исраил»ниң әмәлгә ашурулуши болиду. «Жисманий Исраил» дегинимиз, Худа уларға мирас қилған Қанаан зиминида кәлгүсидә туридиған Исраил хәлқини көрситиду. Исраилниң қәбилиридин йоқап кәткән көп кишиләрниң зади ким вә қәйәрдә екәнлигини һеч ким билмигини билән бир Худа убдан билиду.

(1:10) **«Бирақ Исраилниң балилириниң сани деңиздики өлчигили яки саниғили болмайдиған қумдәк көп болиду; «Силәр Мениң хәлқим әмәссиләр» дейилгән җайда шу әмәлгә ашурулидуки, уларға: «Силәр тирик Тәңриниң оғуллири!» — дейилиду».**

Расул Павлус бу сөзниң Мәсиһкә ишәнгән «ят әлләр (Йәһудий әмәсләр) болған бизләр»ни көрситидиғанлиғиниму Инҗилда ейтиду: —

«**Шуниң билән Өзиниң рәһим-шәпқитиниң нишани қилған, Өзи шан-шәривигә муйәссәр болушқа алдин-ала тәйярлиған «қачилар»да, йәни Өзи Йәһудийлар арисидинла әмәс, бәлки әлләр арисидинму чақирған бизләрдә шан-шәривиниң чәксизлигини намайән қилиш үчүн шундақ қилишни халиған болса, буниңға немә болатти?**

Бу худди Худаниң Һошия пәйғәмбәр арқилиқ ейтқинидәк: —

«Әсли хәлқим һесапланмиған хәлиқни хәлқим,

Әсли сөймигәнләрни сөйгәнлирим дәймән»;

Вә йәнә: — «бурун уларға: «Силәр Мениң хәлқим әмәссиләр» дейилгән җайда,

Кәлгүсидә дәл шу җайда уларға «Тирик Худаниң оғуллири!» дегән нам берилиду».

(Инҗил, «Римлиқларға, 9-бап, 23-26 айәт)

Шуңа «**Ким дана болуп, бу ишларни чүшинәр? Чечән болуп, буларни биләр**»...

«**Өзәңлар билән биллә сөзләрни епкелиңлар, Пәрвәрдигарниң йениға қайтиңлар;**

Униңға: «Барлиқ қәбиһликни кәчүргәйсән,

Шапаәт билән бизни қобул қилғайсән,...

Чүнки Сәндинла житим-йесирләр рәһим-шәпқәт тапиду» — десун!

Шуниңдәк Худа бизгә: —

«**Мән уларни «арқиға чекинишлири»дин сақайтимән, Мән уларни чин көңлүмдин халап сөйимән; чүнки Мениң ғәзивим униңдин янди. Мән Исраилға шәбнәмдәк болимән;**

У нилупәрдәк бәрқ уриду, йилтизлири Ливан кедир дәриғидәк йилтиз тартиду; униң бихлири шахлап йейилиду, униң гөзәллиги зәйтун дәриғидәк, пуриғи Ливан кедириниңкидәк болиду» — дәйду! (14:9, 2-6).